

Predviđanje socijalne anksioznosti na temelju kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa

Gregčević, Ema

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:033141>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Ema Gregčević

**PREDVIĐANJE SOCIJALNE
ANKSIOZNOSTI NA TEMELJU
KVALITETE OBITELJSKIH I VRŠNJAČKIH
ODNOSA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

EMA GREGČEVIĆ

**PREDVIĐANJE SOCIJALNE
ANKSIOZNOSTI NA TEMELJU
KVALITETE OBITELJSKIH I VRŠNJAČKIH
ODNOSA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc., Jelena Maričić
Sumentor: Jelena Flego, mag. psych.

Zagreb, 2023.

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati ulogu kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa u objašnjenju socijalne anksioznosti adolescenata. U istraživanju je sudjelovalo 290 učenika jedne gimnazije u Zagrebačkoj županiji. Istraživanje je provedeno tijekom jednog školskog sata te su sudionici ispunili Skalu vršnjačkih odnosa za adolescente, Skalu percepcije obiteljskih odnosa, Liebowitzov upitnik socijalne anksioznosti za djecu i adolescente i upitnik općih socio-demografskih podataka. Učenici svoje vršnjačke odnose najčešće procjenjuju visoko kvalitetnima, majku i oca većinom procjenjuju visoko na dimenziji emocionalnosti i nisko na dimenziji kontrole te većina učenika iskazuje relativno nizak stupanj socijalne anksioznosti. Proveden je t-test koji ukazuje na značajne spolne razlike u procijenjenoj kvaliteti obiteljskih odnosa i emocionalnosti oca u smjeru viših rezultata kod dječaka. Također su pronađene značajne razlike u socijalnoj anksioznosti, njenim subskalama i kvaliteti vršnjačkih odnosa, točnije u područjima prisnosti, povjerenja i pronicljivosti u smjeru viših rezultata kod djevojaka. Utvrđena je značajna negativna povezanost socijalne anksioznosti sa procijenjenom kvalitetom obiteljskih odnosa, emocionalnosti majke i oca i kvalitetom vršnjačkih odnosa te značajna pozitivna sa kontrolom oca. Također su utvrđene značajne pozitivne povezanosti procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa s kvalitetom obiteljskih odnosa te emocionalnost majke i oca s kvalitetom vršnjačkih odnosa. Socijalna anksioznost je značajno negativno povezana sa subskalom popularnosti, dok su povezanosti sa subskalama prisnosti i povjerenja značajne, ali gotovo zanemarive. Provedena je hijerarhijska regresijska analiza u četiri koraka, sa strahom, izbjegavanjem i ukupnom socijalnom anksioznošću kao kriterijima te sa spolom, dobi, kvalitetom obiteljskih i vršnjačkih odnosa kao prediktorima. Postoci objašnjene varijance kreću se u rasponu od 31,7.8% do 35,8%, s učestalijim značajnim prediktorima spola, popularnosti, i emocionalnosti oca te sa donekle kontradiktornim nalazima u pogledu roditeljske kontrole. Može se zaključiti kako obiteljski i vršnjački odnosi igraju bitnu ulogu u objašnjenju socijalne anksioznosti adolescenata te je potrebno detaljnije istražiti mehanizme u pozadini.

Ključne riječi: socijalna anksioznost, obiteljski odnosi, vršnjački odnosi, roditeljska kontrola, roditeljska emocionalnost, adolescencija

Abstract

The aim of this study was to examine the role of the quality of family and peer relationships in explaining social anxiety in adolescents. The total of 290 students of one high school in Zagreb County participated in the study. The study was conducted during one class period and participants completed Peer Relationship Scale for Adolescents, Family Relationship Perception Scale, Liebowitz's Social Anxiety Scale for Children and Adolescents and a general socio-demographic data questionnaire. Students mostly perceive their peer relationships as high quality, they perceive their mothers and fathers generally high on the dimension of emotionality and low on the dimension of control and they also report a low degree of social anxiety. A t-test was conducted indicating significant gender differences in the estimated quality of family relationships and the emotionality of father in the direction of higher results in boys. There were also significant differences in social anxiety, its subscales and the quality of peer relationships, more precisely in the areas of intimacy, trust and insightfulness in the direction of higher results in girls. Results show a significant negative correlation between social anxiety and assessment of the quality of family relationships, the emotionality of the mother and father and the quality of peer relationships and a significant positive correlation with the control of the father. Furthermore, it was also shown that subjective assessment of the quality of family relationships is significantly positively correlated with the quality of family relationships, as is the emotionality of mother and father with the quality of peer relationships. Social anxiety is significantly negatively associated with the subscale of popularity, while associations with subscales of intimacy and trust are significant, but negligible low. A four-step hierarchical regression analysis was conducted, with fear and avoidance as components of social anxiety and overall social anxiety a criteria and with gender, age, quality of family and peer relationships as predictors. The percentages of explained variance range from 31.7% to 35.8%, with more frequent significant predictors of gender, popularity and father emotionality, and somewhat contradictory findings regarding parental control. It can be concluded that family and peer relationships play an important role in explaining adolescent social anxiety and it is necessary to explore the mechanisms in the background in more detail.

Key words: social anxiety, family relations, peer relationships, parental control, parental emotionality, adolescence

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Socijalna anksioznost.....	1
1.2. Kvaliteta obiteljskih odnosa.....	2
1.3. Kvaliteta vršnjačkih odnosa.....	4
1.4. Odnos socijalne anksioznosti i kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa.....	5
2. Cilj i problemi.....	9
3. Metoda.....	10
3.1. Sudionici.....	10
3.2. Instrumenti.....	10
3.2.1. Skala vršnjačkih odnosa za adolescente.....	10
3.2.2. Skala percepcije obiteljskih odnosa.....	11
3.2.3. Liebowitzov upitnik socijalne anksioznosti za djecu i adolescente.....	12
3.2.4. Upitnik općih socio-demografskih podataka.....	13
3.3. Postupak.....	13
4. Rezultati.....	14
5. Rasprava.....	34
5.1. Ograničenja i doprinos istraživanja, te implikacije za buduća istraživanja.....	41
6. Zaključak.....	43
7. Literatura.....	44
8. Prilozi.....	52

1. UVOD

1.1. Socijalna anksioznost

Anksioznost je patološko stanje obilježeno osjećajem ustrašenosti, koji je praćen somatskim znakovima, te se ona odnosi na iščekivanje buduće opasnosti (Crnković, 2017). Ona se razlikuje od pojma straha koji predstavlja normalnu fiziološku reakciju, odnosno emocionalni odgovor na stvarnu ili percipiranu opasnost (Američka psihijatrijska udruga, 2014). Glavno obilježje socijalne anksioznosti je značajan ili intenzivan strah ili anksioznost od socijalnih situacija u kojima osoba može biti procjenjivanja od drugih (Američka psihijatrijska udruga, 2014). Situacije koje izazivaju socijalnu anksioznost mogu biti promatranje od drugih, socijalne interakcije i nastup pred drugima, te se kod djece anksioznost mora javiti u prisutnosti vršnjaka, a ne samo tijekom interakcije s odraslim osobama. Postoje dvije vrste socijalnog straha vezanih za socijalnu anksioznosti, a to su strah od procjene drugih ljudi i strah u socijalnim interakcijama, što često dovodi do izbjegavanja socijalnih interakcija ili povlačenja iz istih (Poljak i Begić, 2016). Osobe sa socijalnom anksioznosti su često u strahu da će njihovo ponašanje ili simptomi biti negativno procijenjeni od drugih, tj. da će biti posramljujući, ponižavajući, da će uvrijediti nekoga ili da će biti odbačeni. Također su prisutni strahovi od simptoma kao što su znojenje, crvenjenje u licu, drhtanje, blokada u govoru i davanje dojma dosade, nervoze ili nesposobnosti. Kada strah ili anksioznost značajno utječu na funkcioniranje pojedinca, ometaju njegov psihosocijalni razvoj i funkcioniranje, te dovode do teškoća u akademskom, obiteljskom i socijalnom okruženju, tada se govori o anksioznom poremećaju. Anksiozni poremećaji pripadaju najčešćim psihijatrijskim poremećajima te se prevalencija socijalne anksioznosti kreće između 2 i 13%, dok kod adolescenata iznosi okvirno 9,4% (Alves, 2022). Socijalna anksioznost se najčešće javlja tijekom djetinjstva i adolescencije, dok joj je pojavnost sve rjeđa nakon 25. godine života (Heimberg i sur., 2000). Kessler i suradnici (2005) navode kako je prosječna dob u kojoj se javljaju simptomi socijalne anksioznosti 13 godina, što nije iznenađujuće s obzirom na to da je adolescencija vrijeme u kojem mladi počinju više važnosti pridavati vršnjačkim odnosima te postaju samostalniji i manje ovisni o roditeljima. Neki od čimbenika rizika za razvoj socijalne anksioznosti su ženski spol i rana dob (Poljak i Begić, 2016), dok su prediktori za lošu prognozu komorbidni psihijatrijski poremećaji, trajanje i intenzitet anksioznosti, izbjegavajuće ponašanje, početak u ranom djetinjstvu i niža razina obrazovanja (Mululo i sur., 2012), te odbijanje liječenja, psihopatologija roditelja i temperamentalne karakteristike pojedinca (Beesdo-Baum i sur., 2012).

Etiologija socijalne anksioznosti je pod utjecajem različitih bioloških, psiholoških i socijalnih čimbenika. Prema Američkoj psihijatrijskoj udruzi (2014), početak socijalne anksioznosti može biti posljedica stresnog ili ponižavajućeg iskustva, životne promjene koja zahtjeva nove socijalne uloge, socijalne inhibicije i sramežljivosti u djetinjstvu ili njen razvoj može biti progresivan i bez specifičnog precipitirajućeg događaja. Socijalna anksioznost je u dvosmjernom odnosu s većim dijelom života pojedinca, uključujući vršnjačke, romantične i obiteljske odnose, akademsku uspješnost te emocionalni i kognitivni razvoj (Poljak i Begić, 2016).

1.2. Kvaliteta obiteljskih odnosa

Obitelj, kao biološka i socijalna zajednica pojedinca, predstavlja glavni izvor socijalizacije djeteta, te se ona često izjednačava s pojmom nuklearne obitelji koju čine roditelji i djeca (Brajša-Žganec i Hanzec, 2015). Na obitelj se često gleda kao na sustav, s naglaskom na interakcije između članova. Ona je mjesto gdje djeca stječu iskustva i usvajaju stavove koji doprinose njihovom socijalnom i emocionalnom razvoju, te je kvaliteta obiteljskih odnosa prediktivna za razvoj i prilagodbu djeteta (Klarin, 2006). Obitelj je podložna raznim promjenama uzrokovanim rođenjem djeteta, selidbom, razvodom ili smrću nekog od članova obitelji, te ona, osim roditelja i samog djeteta, uključuje bračni podsustav i sustav braće i sestra. Međutim, najčešće se istražuju dijadični odnosi unutar obitelji, odnosno odnosi roditelja i djece. Roditeljstvo je jedna od najodgovornijih životnih uloga za koju je potrebna velika količina strpljenja, ljubavi, podrške, prihvaćanja, brige i usmjeravanja, koje se jednostavnije mogu podijeliti u dvije dimenzije, a to su dimenzija emocionalne topline ili *emocionalnost* i dimenzija *kontrole* (Macuka, 2014). Emocionalnost se odnosi na emocije koje roditelji doživljavaju i pokazuju u odnosu s djetetom te se proteže od prihvaćanja i razumijevanja djeteta, do hladnoće, udaljenosti i odbacivanja djeteta, dok se kontrola odnosi na postupke i postavljanje granica koje roditelji koriste kako bi usmjeravali i modificirali ponašanje i doživljavanje djeteta (Macuka, 2004). S obzirom na navedene dvije dimenzije, opisana su četiri različita odgojna stila koja na različite načine mogu oblikovati ličnost djeteta, a to su autoritarni (autokratski), zanemarujući (indiferentni), popustljivi (permisivni) i autoritativni (demokratski) odgojni stil (Macuka, 2004).

Struktura obitelji se u današnjici razlikuje od tradicionalnog poimanja obiteljskog sustava te se ona može podijeliti na jednoroditeljsku obitelj, kada dijete živi s jednim roditeljem, najčešće majkom i dvoroditeljsku obitelj, kada dijete živi s oba roditelja (Brajša-Žganec i Hanzec, 2015). Jednoroditeljska struktura obitelji, unatoč raznim negativnim pretpostavkama,

nema loš učinak na djecu, sve dok je materijalna situacija adekvatna i dok majka/otac nema psihičke teškoće i sposobna/an je prilagoditi se zahtjevima djeteta (Wagner Jakab, 2008). Bezinović i Petak (2001) potvrđuju kako je za dobru prilagodbu i razvoj djeteta važnija kvaliteta obiteljskih odnosa od same strukture obitelji. Prihvaćanje od strane drugih je univerzalna potreba pojedinca, posebice prihvaćanje od strane roditelja i vršnjaka. Obitelj kao sustav ima zadaću brige o zadovoljavanju potreba vlastitih članova jer se ono odražava na zadovoljstvo različitim sastavnicama obiteljskog života, pa tako funkcionalne obitelji njeguju dobrobit svih članova obitelji. Visoki stupanj emocionalnosti i roditeljske kontrole djetetu omogućavaju razvoj samopoštovanja i pozitivne slike o sebi. Rizične obitelji, s druge strane, svojom strukturom i odnosima, nepovoljno utječu na razvoj djeteta i potiču agresivno i delikventno ponašanje, anksioznost, depresiju, hiperaktivnost, korištenje droga i konzumiranje alkohola (Wagner Jakab, 2008). Također, nezadovoljenje potrebe za prihvaćanjem od strane roditelja dovodi do razvoja nesigurnog pojedinca s negativnom slikom o sebi i s različitim problemima u ponašanju (Tuce i sur., 2019), te dovodi do toga da se dijete osjeća nevoljeno i odbačeno. Prema Ruševljan i suradnicima (2009), odbačena djeca pokazuju tendenciju da budu agresivna, neprijateljski nastrojena, ovisna, emocionalno nestabilna, sa smanjenim osjećajem vlastite vrijednosti i s nedostatkom socijalne i komunikacijske kompetentnosti. Tolj (2020) navodi kako je za javljanje internaliziranih problema kod dječaka najznačajniji prediktor percipirano odbijanje od strane oca, kod djevojčica je najznačajniji prediktor ukupno zadovoljstvo vlastitom obitelji, dok Jelić (2019) navodi kako je kontrola od majke i oca najznačajniji prediktor internaliziranih problema adolescenata. No, utjecaj roditeljskog odbijanja nije jednak za svu djecu, već postoje i oni koji teškoće odbijanja od strane roditelja prebrode te imaju jasniji osjećaj individualnosti i samoodređenja.

Jedan od značajnijih pojmova, kada se govori o obitelji, je obiteljska klima koja se definira kao međusobna podrška članova obitelji i obiteljska kohezivnost, odnosno kao emocionalna povezanost članova obitelji (Keresteš, 2001). Sukladno tome, odnos između samih roditelja ima snažan utjecaj na mnoge aspekte obiteljskog života, na dijete i njegovu adolescentsku socijalnu prilagođenost (Đuranović, 2013). Autorica navodi kako se često ističe nužnost skladnog roditeljskog djelovanja i međusobnog dogovora oko odgojnih vrijednosti u odgoju adolescenata, te kako obitelj djetetu treba pružiti osjećaj osobnog zadovoljstva koji potiče pozitivne emocionalne reakcije i osjećaje. Obiteljska klima može biti pozitivna i negativna. Pozitivna obiteljska klima se odnosi na interpersonalni stil karakteriziran prisnošću, toplinom, suradnjom i jasnom komunikacijom, dok se negativna obiteljska klima

odnosi na karakteristike suprotne pozitivnoj (Ackerman i sur., 2011). Autori također ističu kako se odnosi između roditelja odražavaju na odnose braće i sestara, što se vidi kroz ponavljajući obrazac pozitivnog ponašanja majki prema očevima i obrnuto u odnosima braće i sestara, što na kraju pozitivno utječe na samo dijete. Konfliktna obiteljska klima je povezana s nesigurnostima i psihološkim distresom adolescenata te agresivnim ponašanjima i poremećajima ponašanja, dok podržavajuća okolina i pozitivna obiteljska klima pridonose osjećaju sigurnosti djeteta, te sprječavaju razvoj anksioznosti, depresije, ovisnosti i uključivanje u rizična ponašanja (Kapoor i sur., 2020).

1.3. Kvaliteta vršnjačkih odnosa

Djeca od prvih godina i kroz odnose s roditeljima uče o socijalnim vještinama i interakcijama koje, tijekom djetinjstva, adolescencije i odrasle dobi, primjenjuju u odnosima s vršnjacima. Tijekom srednje škole, adolescenti veliku važnost pridaju vršnjacima i većinu svog vremena provode u školi, gdje se razvijaju vršnjački odnosi koji se definiraju kroz dvije vrste socijalne interakcije, a to su *popularnost* i *prijateljstvo*. Popularnost se definira dimenzijama prihvaćanja i odbijanja, odnosno mjerama sviđanja i nesviđanja, dok se prijateljstvo odnosi na uzajamnost u odnosu (Buljubašić-Kuzmanović, 2010). Pojmovi popularnosti i prijateljstva se mogu povezati s potrebama za bliskošću i pripadanjem, pa se tako potreba za bliskošću zadovoljava u odnosu s jednim prijateljem, dok se potreba za pripadanjem zadovoljava u grupi i putem poželjnosti (Tuce i sur., 2019). U prijateljskim odnosima su često prisutna dijeljenja, pomaganja i ostala prosocijalna ponašanja, te su neke od dobrobiti prijateljstava emocionalna sigurnost, pozitivna slika o sebi, socijalna kompetencija, usvajanje prosocijalnog ponašanja, zadovoljstvo i zadovoljenje potrebe za intimnošću (Simel i sur., 2010). Također, u adolescenciji mladi imaju izraženu potrebu za formiranjem vlastitog identiteta, u čemu veliku ulogu imaju vršnjaci koji pomažu individualnom osjećaju identiteta. Prihvaćenost od vršnjaka je jedna od važnijih stavki identiteta adolescenata te ono ima veliki utjecaj na psihološku prilagodbu (Harter, 1997, prema La Greca i Harrison, 2005). Coie i suradnici (1982) daju podjelu socijalnog statusa učenika prema kojoj možemo razlikovati popularno, odbačeno, zanemareno, kontroverzno i prosječno dijete. Vršnjaci igraju veliku ulogu u raznim aspektima unutrašnjeg svijeta pojedinca, od emocionalnog i socijalnog do kognitivnog, međusobno sudjeluju u procesu socijalizacije vršnjaka za ulogu odraslih, te kvalitetnim međusobnim odnosima pridonose razvoju samopoštovanja pojedinca (Tuce i sur., 2019). Drugim riječima, važan su čimbenik za mentalno zdravlje pojedinca, za njegov razvoj socijalnih vještina, kontrolu emocija, razvoj

samosvijesti, samopouzdanja i tolerancije (Simel i sur., 2010). Prisnost, kao jedna od važnijih stavki prijateljstva adolescenata, se opisuje kao bliskost s drugom osobom i kao volja, želja i otvorenost za dijeljenjem misli i osjećaja, povezana je s osjećajem pripadnosti, vrijednosti i samosvijesti, a tu je od velike važnosti sposobnost adolescenata za postavljanjem zdravih granica u odnosu, održavanja vlastite autonomije i identiteta i istovremenog otvaranja drugima (dijeljenje misli i osjećaja) (Bauminger i sur., 2008). Dimenzija povjerenja je isto tako jedna od važnijih stavki prijateljstva adolescenata te ona ima snažan i pozitivan učinak na privrženost i podupiruća ponašanja u prijateljstvu, dok dimenzija pronicljivosti predstavlja sposobnost rješavanja problema i razumnog i prikladnog ponašanja koje pridonosi bliskosti dviju ili više osoba u prijateljstvu (Aydogdu, 2022). Vršnjaci si međusobno pružaju informacije o vanjskom svijetu izvan obitelji, omogućavaju si slobodu u samostalnom donošenju odluka i međusobno si pružaju povratne informacije o svojim sposobnostima (Petrović, 2009). Kako važnost vršnjačkih odnosa i prijateljstava za adolescente raste, tako se javljaju i prilike za učenje društvenih normi, procesa i socijalnih vještina, kao što su rješavanje sukoba, aktivno slušanje, empatija, intimnost i povjerenje (Aydogdu, 2022). Oni socijalni odnosi koji ispunjavaju mlade čine ih zadovoljnima, sretnima i motiviranim za rad i učenje, dok nedostatak ili manjak socijalnih odnosa rezultiraju usamljenošću (Buljubašić-Kuzmanović, 2010).

1.4. Odnos socijalne anksioznosti i kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa

U adolescenciji mladi većinu svoga vremena provode kod kuće ili u školi, stoga na njih u velikoj mjeri utječu odnosi s roditeljima, članovima obitelji i vršnjacima. Sukladno tome, negativna iskustva s obitelji ili vršnjacima mogu uvelike doprinijeti socijalnoj anksioznosti.

Klarin (2002) u istraživanju navodi kako kvaliteta rane povezanosti djeteta uz majku određuje razvoj socijalnih vještina koje dijete koristi u interakciji s vršnjacima. Isto tako, autorica ističe kako je prihvaćanje od oca pozitivno povezano s procjenom kvalitete interakcije s najboljim prijateljem, odnosno kako djeca koja svoj odnos s ocem procjenjuju kao prihvaćanje, potporu i brigu, jednako tako procjenjuju i svoj odnos s najboljim prijateljem. Nadalje, emocionalna toplina koju dijete osjeća u vlastitom obiteljskom okruženju rezultira njegovim osjećajem vlastite vrijednosti, koja, drugim riječima, ovisi o prihvaćenosti od roditelja, pa tako stečena procjena vlastite vrijednosti kasnije utječe na integraciju djeteta u svijet vršnjaka (Deković i Meeus, 1997, Klarin, 1997, prema Klarin, 2002). Također je utvrđeno kako djeca i adolescenti sa socijalnom anksioznosti češće imaju i roditelje s istim poremećajem, kako se nasljeđuje predispozicija anksioznom reagiranju u stresogenim

životnim situacijama i kako djeca mogu naučiti strahove i fobije gledajući i oponašajući roditelje (Poljak i Begić, 2016). Roditelji anksiozne djece često potiču djetetovu opreznost i izbjegavanje rizika, daju im informacije o mogućim negativnim ishodima, što dovodi do veće zabrinutosti djeteta te su skloni izražavati sumnju u djetetovu kompetentnost, nagrađivati ih za izbjegavanje i povlačenje i u velikoj su mjeri ograničavajući u svojim odgojnim metodama (Vulić-Prtorić, 2002).

U istraživanju Cunha i suradnika (2008) nalazi upućuju na to kako oni sa socijalnom anksioznošću percipiraju vrijeme adolescencije kao vrijeme s manje emocionalne podrške, više odbacivanja i prezaštićivanja od strane njihovih majki, dok odgojni stil oca nije imao značajnog utjecaja na razvitak socijalne anksioznosti. Rezultati su različiti i upućuju na majčino prezaštićivanje kao značajan prediktor socijalne anksioznosti, no on se nije razlikovao od kontrolne grupe, odnosno djece bez socijalne anksioznosti. Rezultati istraživanja autora Mak i suradnika (2018) jasnije upućuju na to kako su mladi s obiteljskim odnosima koji su nepodržavajući, nestabilni, zanemarujući i neprihvaćujući, u većem riziku od razvoja nesigurne privrženosti, koja dovodi do izbjegavanja socijalnih interakcija i odnosa. Pokazalo se kako odbacivanje od strane oca značajno negativno utječe na usamljenost i socijalnu anksioznost. Odbacivanje od strane oca također uzrokuje strah i izbjegavanje socijalnih situacija, što dovodi do učestale socijalne izolacije. Za vrijeme adolescencije, uključenost i prisnost oca predstavlja snažniji prediktor od uključenosti i prisnosti majke. Oprečno očekivanjima, istraživanje ukazuje na nultu povezanost odbacivanja od strane majke i socijalne anksioznosti djeteta. Takav nalaz se može opisati pitanjem vremena razvoja, odnosno većim utjecajem odbacivanja od strane majke za vrijeme djetinjstva, koji se smanjuje za vrijeme adolescencije. Autori naglašavaju važnost stila privrženosti djeteta te navode kako su djeca s ambivalentnim stilom privrženosti u većem riziku od razvoja socijalne anksioznosti i kako djeca kroz odnos s roditeljima razvijaju vlastite vrijednosti, stavove i očekivanja za interpersonalne odnose van konteksta obitelji (Bowlby, 1973, prema Mak i sur., 2018). Slični rezultati istraživanja Peleg-Popko i Dara (2001) ukazuju na povezanost socijalne anksioznosti djeteta i kvalitete obiteljskih odnosa i kohezije. Autori stavljaju naglasak na povezanost straha od evaluacije od drugih i izbjegavanja socijalnih situacija i kvalitete obiteljskih odnosa. Također se navodi kako obiteljski odnosi loše kvalitete i dinamike, s manjkom autonomije i emocionalnom neovisnosti, kod djece potiču osjećaj zbunjenosti, stresa i anksioznosti (Gesell i sur., 1974, prema Peleg-Popko i Dar, 2001). Autori Caster i suradnici (1999) ukazuju na razliku u socijalnoj anksioznošću kod adolescenata koji dolaze iz različitih obiteljskih

okruženja, pa tako visoko socijalno anksiozni adolescenti svoje roditelje opisuju kao visoko anksiozne, sklone socijalnom izoliranju i brizi o mišljenjima drugih, kao manje socijalno aktivne te prezaštićujuće. Također se navodi kako adolescenti uče socijalno anksiozno ponašanje od roditelja, tako što socijalno anksiozni adolescenti i sebe i svoje roditelje percipiraju manje socijalno aktivnima. Moguće je kako odraz socijalne anksioznosti adolescenata nije stvarno stanje obiteljskih odnosa i onoga što se događa u obiteljskom domu, već njihove percepcije obiteljskih odnosa. Olson (2021) navodi kako nesigurni privrženi stil roditelja i djeteta, kao što su kontroliranje i kritiziranje djeteta, ima ulogu u razvoju socijalne anksioznosti djeteta. Također se navodi kako sigurna privrženost roditelja i djeteta, pozitivno roditeljstvo, podržavajuća okolina i emocionalna bliskost s ostalim članovima obitelji sprječavaju razvoj simptoma socijalne anksioznosti, dok emocionalno i fizičko nasilje, socijalna anksioznost roditelja, negativni odgojni stilovi, rastava roditelja i maltretiranje od strane braće ili sestara povećavaju socijalnu anksioznost. Rezultati istraživanja Kapoor i suradnika (2020) ukazuju na negativnu povezanost socijalne anksioznosti i obiteljske klime, što bi značilo kako pozitivnija obiteljska klima znači manje socijalne anksioznosti djeteta, odnosno visoka socijalna anksioznost je prisutna kod adolescenata čiji roditelji prakticiraju veću kontrolu i prezaštićivanje djece.

Autori La Greca i Lopez (1998) ukazuju na to kako je socijalna anksioznost najviše povezana s percipiranim socijalnim prihvaćanjem i podrškom prijatelja ili učenika iz razreda, pa tako govore o tome kako adolescenti s visokom socijalnom anksioznosti imaju manje podrške od prijatelja i nižu percepciju socijalne prihvaćenosti i romantične privlačnosti. Nalazi upućuju na izraženije korelacije socijalne anksioznosti i percipirane socijalne prihvaćenosti i podrške kod djevojaka, nego kod dječaka, te se bliska prijateljstva u većoj mjeri povezuju s razinom socijalne anksioznosti djevojaka, nego dječaka. Pokazalo se kako djevojke s visokom socijalnom anksioznosti imaju manje bliskih prijatelja, kako se osjećaju manje kompetentno u prijateljstvima i kako prijateljstva percipiraju kao manje podržavajuća i manje prisna. Također, dječaci s visokom socijalnom anksioznosti navode kako imaju manje podrške od svojih bliskih prijatelja i kako se osjećaju manje kompetentnima u prijateljstvima. U slučaju visoke socijalne anksioznosti i percipirane manje socijalne podrške i romantične privlačnosti može doći do propuštanja socijalnih interakcija i iskustava, što može negativno utjecati na socijalne vještine i funkcioniranje. Najsnažnije prediktore socijalne anksioznosti kod djevojaka i dječaka predstavljaju bliska prijateljstva i prihvaćanje od strane vršnjaka. Socijalna anksioznost adolescenata se pokazala nepovezanim s percipiranom podrškom od

strane roditelja i učitelja, što nije u skladu s istraživanjima autora Cunha i suradnika (2008), Mak i suradnika (2018) i Peleg-Popko i Dar (2001). Istraživanje Puklek Levpušček i Berce (2011) pruža rezultate istoznačne rezultatima istraživanja autora La Greca i Lopez (1998) te ukazuju na to kako oni adolescenti koji su odbačeni od strane vršnjaka iskazuju najviše socijalne anksioznosti, te pokazuju najviše suzdržanosti u socijalnim interakcijama s vršnjacima. Ponašajni obrasci adolescenata sa socijalnom anksioznosti ih čine rizičnijima za manjak socijalne prihvaćenosti od strane vršnjaka. Vršnjaci socijalno anksiozne adolescente percipiraju kao povučene, šutljive, ranjive i suzdržane, što dovodi do toga da se oni sa socijalnom anksioznosti tako i ponašaju jer su svjesni toga da su manje prihvaćeni od strane vršnjaka, što dovodi do njihovih negativnih očekivanja u socijalnim interakcijama i odbačenosti od strane vršnjaka. S druge strane, Inderbitzen i suradnici (1997) navode kako je odnos socijalne anksioznosti i vršnjačkih odnosa dvosmjernan, odnosno kako socijalna anksioznost utječe na kvalitetu vršnjačkih odnosa, dok vršnjački odnosi i prihvaćenost od strane vršnjaka utječu na pojedinca i njegovu socijalnu anksioznost. Rezultati ovog istraživanja su istoznačni rezultatima ranije spomenutih istraživanja i ukazuju na to kako su zanemareni i odbačeni adolescenti više socijalno anksiozni, te kako adolescenti odbačeni od strane vršnjaka razviju strah od socijalne evaluacije u kasnijim godinama. Autori također navode kako strah od negativne evaluacije rezultira odbijanjem od strane vršnjaka. Izbjegavanje socijalnih interakcija s vršnjacima onemogućava mladima uključenost u svijet vršnjaka što ga posljedično čini „nevidljivim“ vršnjacima, dok strah od negativne evaluacije negativno utječe na ponašajne obrasce mladih tijekom interakcije s vršnjacima. Slične nalaze pružaju Tillfors i suradnici (2012) koji upućuju na to kako neprihvaćenost od strane vršnjaka i niska kvaliteta prijateljskih odnosa kod adolescenata doprinosi negativnim očekivanjima za buduće socijalne interakcije, što može pojačati socijalnu anksioznost pojedinca. S druge strane, adolescenti sa socijalnom anksioznosti koriste izbjegavajuće ponašajne obrasce koji potiču razdražljivost vršnjaka koja zatim negativno utječe na prihvaćenost, stvaranje i održavanje bliskih i intimnih odnosa. Također, socijalna anksioznost se u najvećoj mjeri povezuje s percipiranom podrškom u odnosima s vršnjacima i prijateljima, u usporedbi s percipiranom prihvaćenosti od strane vršnjaka. Nalaze sukladne prethodnima pružaju i Komadina i suradnici (2013) koji navode kako adolescenti s visokom socijalnom anksioznosti doživljavaju veći strah od procjene drugih ljudi i vršnjaka, te oni procjenjuju svoja prijateljstva manje kvalitetnima. Suprotno tome, Glavina i Keresteš (2007) navode kako ukupna anksioznost i pojedini njeni aspekti nisu povezani s prihvaćanjem i odbacivanjem od strane vršnjaka iz razreda.

Mladi u adolescenciji pridaju veliku važnost vršnjacima i vršnjačkim odnosima, pa tako negativna iskustva s vršnjacima ili u obitelji pospješuju razvitak socijalne anksioznosti. Potrebno je prepoznati koliki je i na čemu se temelji doprinos tih iskustava, te je od velike važnosti dobivanje uvida u okruženje mladih radi boljeg razumijevanja predisponirajućih, precipitirajućih i perpetuirajućih čimbenika socijalne anksioznosti.

2. CILJ I PROBLEMI

Cilj provedenog istraživanja bio je ispitati ulogu kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa u objašnjenju socijalne anksioznosti adolescenata, zajedno i odvojeno na uzorcima djevojaka i dječaka.

Pri tome su formulirani sljedeći problemi istraživanja:

1. Ispitati razinu izraženosti socijalne anksioznosti, sastavnica kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa adolescenata i procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa, te ispitati spolne razlike u navedenim varijablama.
2. Ispitati povezanost procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa, sastavnica kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa i socijalne anksioznosti adolescenata, zajedno i odvojeno na uzorcima djevojaka i dječaka.

Pretpostavlja se kako će oni s izraženijom socijalnom anksioznosti svoja prijateljstva procijeniti manje kvalitetnima i kako će socijalna anksioznost u velikoj mjeri biti povezana s nižom kvalitetom obiteljskih odnosa. Drugim riječima, pretpostavlja se kako će oni s percipiranim kvalitetnim obiteljskim odnosima izražavati nižu socijalnu anksioznost, kao i oni koji imaju kvalitetnije odnose s vršnjacima. Očekuje se značajna negativna povezanost socijalne anksioznosti i kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa, zajedno i odvojeno na uzorcima djevojaka i dječaka.

3. Ispitati doprinos spola i dobi, procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa te sastavnica kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa u predviđanju socijalne anksioznosti adolescenata, te ispitati spolne razlike u navedenim varijablama, zajedno i odvojeno na uzorcima djevojaka i dječaka. Dodatno će, na cjelokupnome uzorku, bit ispitana mogućnost predviđanja straha te izbjegavanja, kao sastavnica socijalne anksioznosti.

Očekuje se statistički značajan doprinos kvalitete obiteljskih odnosa i kvalitete vršnjačkih odnosa u objašnjavanju socijalne anksioznosti, na način da će niža kvaliteta obiteljskih i vršnjačkih odnosa doprinijeti socijalnoj anksioznosti. Isto očekivanje je

postavljeno vezano uz objašnjavanje straha te izbjegavanja kao sastavnica socijalne anksioznosti.

3. METODA

3.1. Sudionici

U provedenom istraživanju je sudjelovalo 290 učenika od 1. do 4. razreda opće gimnazije u Zagrebačkoj županiji u dobi od 14 do 20 godina. Od 290 sudionika, 124 sudionika je bilo muškog spola (42,8%) i 166 sudionica ženskog spola (57,2%). Što se tiče najvišeg postignutog stupnja obrazovanja majki, najveći udio sudionika je naveo kako je majka završila fakultet (45,5%), nakon čega slijedi nešto manji udio onih koji navode kako je majka završila srednju školu (43,8%), zatim još manji udio onih koji navode kako je majka završila višu školu (10,7%). Što se tiče obrazovanja očeva, najveći udio sudionika je naveo kako je otac završio srednju školu (49,3%), nakon čega slijedi manji udio onih koji navode kako je otac završio fakultet (38,6%), a zatim još manji udio onih koji navode kako je otac završio višu školu (12,1%). 254 učenika (87,6%) navodi kako živi s oba roditelja, njih 33 (11,4%) navodi kako žive samo s jednim roditeljem, dok njih 3 navodi kako im je jedan roditelj preminuo. 124 sudionika (42,8%) je vlastite obiteljske odnose procijenilo kao izrazito dobre, njih 117 (40,3%) ih je procijenilo kao dobre, njih 37 (12,8%) kao osrednje, njih 9 (3,1%) kao loše, dok je njih 3 (1,0%) obiteljske odnose procijenilo kao izrazito loše. 24 roditelja odbilo je dati suglasnost, te 162 učenika nije vratilo suglasnost.

3.2. Instrumenti

3.2.1. Skala vršnjačkih odnosa za adolescente

U istraživanju je primijenjena Skala vršnjačkih odnosa za adolescente (*Peer Relationship Scale for Adolescents*; Aydogdu, 2022) koja se sastoji od 29 tvrdnji koje čine četiri subskale: *prisnost (intimacy; 13 čestica)*, *popularnost (popularity; 4 čestice)*, *povjerenje (trust; 7 čestica)* i *pronijljivost (insightfulness; 5 čestica)*. Sudionik za svaku tvrdnju procjenjuje koliko se slaže s tvrdnjom na skali od 1 „u potpunosti se ne slažem“ do 5 „u potpunosti se slažem“. Ukupni rezultat se formira zbrajanjem bodova svih čestica sve četiri subskale, te se svaka subskala može koristiti posebno, pa se tako rezultat za svaku subskalnu formira zbrajanjem bodova čestica koje toj subskali pripadaju. Najmanji mogući rezultat subskale *prisnosti* iznosi 13, a najveći mogući iznosi 65, zatim najmanji mogući rezultat subskale *popularnosti* iznosi 4, a najviši mogući iznosi 20, najmanji mogući rezultat za

subskalu *povjerenja* iznosi 7, a najviši mogući rezultat 35, dok za subskalu *pronijljivosti* najmanji mogući rezultat iznosi 5, a najviši mogući 25. Najmanji mogući ukupni rezultat skale iznosi 29, dok najviši mogući iznosi 145. Viši rezultat dobiven iz ukupnog zbroja skale upućuje na vršnjačke odnose visoke kvalitete. Tipične čestice subskale *prisnosti* glase „Dijelim svoju sreću i veselje s prijateljima.“, „Moji prijatelji su privrženi.“, subskale *popularnosti* „Drugi vršnjaci žele biti moji prijatelji.“, „Imam mnogo bliskih prijatelja.“, subskale *povjerenja* „Moji prijatelji mi vjeruju.“, „Moji prijatelji vole provoditi vrijeme sa mnom.“ i subskale *pronijljivosti* „Ne lažem svojim prijateljima.“, „Ispričam se svojim prijateljima kada učinim nešto loše“. Ukupni rezultat se formira zbrajanjem bodova posebno za svaku subskalu.

U provedenom istraživanju, Cronbach alfa koeficijent subskale *prisnosti* iznosi ,83, subskale *popularnosti* ,60, subskale *povjerenja* ,73, subskale *pronijljivosti* ,68, dok za ukupnu skalu iznosi ,89, što ukazuje na visoku unutarnju pouzdanost skale. Autor je odobrio korištenje skale za potrebe ovog istraživanja. Skala je za potrebe istraživanja prevedena na hrvatski jezik, te su u prevođenju sudjelovali laik, anglist i psiholog.

3.2.2. Skala percepcije obiteljskih odnosa

U istraživanju je primijenjena Skala percepcije obiteljskih odnosa (Macuka, 2004) koja se nalazi u zadarskoj Zbirci psihologijskih skala i upitnika, svezak 2 (Proroković i sur., 2004). Skala se sastoji od 25 tvrdnji, od kojih se 15 tvrdnji odnosi na procjenu dimenzije *Emocionalnosti* tj. emocija koje roditelji izražavaju u odnosu s djetetom i 10 tvrdnji koje se odnose na procjenu dimenzije *Kontrole* ponašanja od strane roditelja. Zadatak sudionika je da na skali od 3 stupnja (1 – *netočno*, 2 – *djelomično točno*, 3 - *točno*) procijeni koliko se svaka tvrdnja odnosi na njihovu majku, odnosno oca. Ukupni rezultat se zbrajanjem bodova formira za svaku skalu posebno, pri čemu veći rezultat na subskali *Emocionalnost* ukazuje na veću bliskost i prihvaćanje, a veći rezultat na subskali *Kontrola* ukazuje na veće kontroliranje postupaka djeteta i povećano kritiziranje. Najmanji mogući rezultat za subskale *Emocionalnosti* iznosi 15, a najveći mogući 45, dok za subskalu *Kontrole* najmanji mogući rezultat iznosi 10, a najveći mogući 30. Tipične čestice subskale *Emocionalnosti* glase „Imam osjećaj kao da me ne primjećuje“, „Rijetko me poljubi“ i subskale *Kontrole* „Često više na mene“, „Omalovažava me kada učinim nešto pogrešno“.

U provedenom istraživanju, Cronbach alfa koeficijent za subskalu *Emocionalnost* iznosi ,84 za majku i ,88 za oca, dok za subskalu *Kontrola* iznosi ,81 za majku i za oca, što

ukazuje na relativno visoku pouzdanost skale. Autorica je odobrila korištenje skale za potrebe ovog istraživanja.

3.2.3. *Liebowitzov upitnik socijalne anksioznosti za djecu i adolescente*

U istraživanju je korišten Liebowitzov upitnik socijalne anksioznosti za djecu i adolescente (*Liebowitz Social Anxiety Scale for Children and Adolescents*; Masia-Warner i sur., 2003) koji sadrži 24 tvrdnje, od kojih se 12 tvrdnji odnosi na situacije socijalne interakcije, dok se ostalih 12 tvrdnji odnosi na situacije nastupa/izvedbe. Skala zasebno mjeri strah ili anksioznost i izbjegavanje, te se sastoji od šest subskala, od kojih se jedna odnosi na učestalost izbjegavanja socijalnih situacija, druga na učestalost izbjegavanja situacija nastupa/izvedbi, treća na pojavnost straha ili anksioznosti koju socijalne interakcije izazivaju, četvrta na pojavnost straha ili anksioznosti koju socijalni /izvedbe izazivaju, peta na učestalost izbjegavanja socijalnih situacija, dok se posljednja, šesta subskala odnosi na pojavnost straha ili anksioznosti koju socijalne situacije izazivaju. Zadatak sudionika je da na skali od 4 stupnja procijeni koliko izbjegava socijalnu situaciju i koliko mu straha ili anksioznosti ta situacija izaziva. Ukupni rezultat se formira zbrajanjem bodova svih čestica skale, a u ovom istraživanju zbrojeni su zasebno i odgovori na subskalama izbjegavanja i straha ili anksioznosti. Najmanji mogući rezultat za subskale izbjegavanja i straha ili anksioznosti iznosi 0 te najveći mogući rezultat iznosi 72. Subskala *Izbjegavanje* sadrži stupnjeve 0 – *nikada* (0%), 1 – *ponekad* (1-33%), 2 – *često* (34-67%) i 3 – *uobičajeno* (68-100%), dok subskala *Strah ili anksioznost* sadrži stupnjeve 0 – *nema*, 1 – *blago*, 2 – *umjereno* i 3 – *jako*. Tipične čestice koje predstavljaju situacije socijalnih interakcija glase, „Započinjanje razgovora s osobama koje dobro ne poznaješ“, „Reći nekome da se s njima ne slažeš ili da si ljut/a na njih.“ i situacija nastupa/izvedbe „Usmeno izlaganje ili prezentiranje u razredu“, „Bavljenje sportom ili nastupanje pred drugim ljudima (npr. sat tjelesnog odgoja, nastup u plesnoj školi, glazbeni koncert)“.

U provedenom istraživanju, Cronbach alfa koeficijent subskale *izbjegavanja* iznosi između ,90, subskale *straha ili anksioznosti* ,93, dok za ukupnu skalu iznosi ,95, što ukazuje na visoku unutarnju pouzdanost skale. Autorica je odobrila korištenje skale za potrebe ovog istraživanja. Skala je za potrebe istraživanja prevedena na hrvatski jezik te su u prevođenju sudjelovali laik, anglist i psiholog.

3.2.4. *Upitnik općih socio-demografskih podataka*

Upitnik općih socio-demografskih podataka je konstruiran za potrebe ovog istraživanja i obuhvaća informacije o spolu, dobi, razini obrazovanja majke i oca i o životu/kontaktu s roditeljima

Također, u sklopu upitnika se nalazi i čestica o percipiranoj kvaliteti obiteljskih odnosa sudionika jer ona nadilazi pojmove roditeljske kontrole i emocionalnosti, te je usko povezana sa socijalnom anksioznosti i sličnim internaliziranim problemima adolescenata (Johnson i sur., 2001; Levine i sur., 2015; Kapoor i sur., 2020). Isto tako, odnosi braće i sestara, ali i samih roditelja uvelike utječu na pojedinca i na ostale odnose u obitelji (Ackerman i sur., 2011; Adare i sur., 2021). Ponuđeni odgovori za percipiranu kvalitetu obiteljskih odnosa su 1 - *izrazito dobri*, 2 - *dobri*, 3 - *osrednji*, 4 - *loši*, 5 - *izrazito loši*, te je za potrebe statističke analize, čestica rekodirana tako vv da viši rezultat označava percepciju da su obiteljski odnosi kvalitetniji.

3.3. *Postupak*

Prije provedbe samog istraživanja, tražena je dozvola institucije, odnosno odobrenje ravnateljice i pedagoginje srednje škole. Nakon dobivene dozvole, učenicima su podijeljeni obrasci za pismenu suglasnost roditelja/skrbnika ukoliko pristaju da njihovo dijete sudjeluje u istraživanju. Učenicima su dana dva tjedna na raspolaganju da donesu potpisane suglasnosti roditelja. Istraživanje se provodilo uživo, grupno i tijekom sata razredne zajednice. Neposredno prije provedbe istraživanja, tražen je pisani pristanak sudionika za sudjelovanje, te je objašnjeno kako je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno, anonimno i kako imaju mogućnost odustajanja od istraživanja u bilo kojem trenutku. Prije samog ispunjavanja upitnika, učenicima je dana opća uputa, a prije rješavanja svakog upitnika dana je i pisana uputa. Vrijeme ispunjavanja upitnika je iznosilo između 20 i 40 minuta.

4. REZULTATI

Provedene su analize deskriptivne statistike, te su rezultati prikazani u Tablici 1.

Tablica 1. *Deskriptivni podaci za percipiranu kvalitetu obiteljskih odnosa te za subskale i skale kvalitete vršnjačkih i obiteljskih odnosa i socijalne anksioznosti*

	N	Min	Max	M	SD	Asimetričnost	Spljoštenost	KS z
Ukupna kvaliteta vršnjačkih odnosa	290	63	144	115,43	12,464	-,521	,633	,061*
<i>Prisnost</i>	290	27	65	52,48	6,264	-,560	,910	,065*
<i>Popularnost</i>	289	6	20	13,69	2,802	-,075	-,164	,079*
<i>Povjerenje</i>	290	13	35	29,51	3,547	-,660	,866	,098*
<i>Pronicljivost</i>	290	9	25	19,76	3,102	-,431	-,084	,095*
Percipirana kvaliteta obiteljskih odnosa	290	1	5	4,21	,856	-1,112	1,309	,251*
Emocionalnost majke	289	20	45	40,06	4,694	-1,425	2,000	,163*
Emocionalnost oca	285	16	45	38,04	5,659	-1,374	1,928	,151*
Kontrola majke	290	10	28	15,44	3,982	,855	,162	,139*
Kontrola oca	285	10	27	14,10	3,666	1,173	1,022	,156*
Ukupna socijalna anksioznost	288	0	121	39,28	26,014	,789	-,057	,117*
<i>Strah ili anksioznost</i>	289	0	60	19,62	14,402	,786	-,225	,134*
<i>Izbjegavanje</i>	289	0	61	19,70	13,029	,699	-,067	,105*

*p<0,05

Prikazani deskriptivni podaci za korištene varijable u istraživanju ukazuju na to kako učenici, vršnjačke odnose procjenjuju visoko kvalitetnima ($M=115,43$, $sd=12,464$) (Tablica 1), no standardna devijacija ukazuje na velika raspršenja oko aritmetičke sredine, odnosno na raznolikost kvalitete vršnjačkih odnosa koje adolescenti procjenjuju. Rezultati skale i subskala kvalitete vršnjačkih odnosa odstupaju od normalne distribucije te su negativno, ali ne i statistički značajno, asimetrični.

S obzirom na teorijski raspon od 1 do 5, vidljivo je kako učenici procjenjuju obiteljske odnose visoko kvalitetnima ($M=4,21$, $sd=,856$). Sukladno mogućim minimalnim rezultatima od 15 i maksimalnim rezultatima od 45, učenici emocionalnost majke procjenjuju visokom ($M=40,06$, $sd=4,694$), što ukazuje na visoku razinu procjene majčine bliskosti i prihvatanja djeteta, dok je emocionalnost oca također procijenjena visokom ($M=38,04$, $sd=5,659$). Uz moguće minimalne rezultate od 10 i maksimalne rezultate od 30, učenici kontrolu majke i oca procjenjuju relativno niskom, no kontrolu majke procjenjuju nešto višom od kontrole oca ($M_m=15,44$, $sd=3,982$; $M_o=14,10$, $sd=2,666$; $t=5,873$, $p<,01$).

Iz prikazanih podataka je vidljivo kako učenici, uz moguće minimalne rezultate od 0 i maksimalne rezultate od 154, procjenjuju razinu socijalne anksioznosti ($M=39,28$, $sd=26,014$) relativno niskom, te kako su učenici strah ($M=19,62$, $sd=14,402$) i izbjegavanje ($M=19,70$, $sd=13,029$) socijalnih interakcija i nastupa procjenjuju relativno niskima. Visoka standardna devijacija ukazuje na velika raspršenja oko aritmetičke sredine, odnosno na raznolikost razine socijalne anksioznosti koju adolescenti iskazuju. Standardna devijacija od 26,014 nam zapravo govori kako većina rezultata nije blizu aritmetičke sredine, te kako je većina rezultata uvelike udaljena od srednje vrijednosti i kako mnogo adolescenata iskazuje jako niske ili jako visoke, te sve one između, razine socijalne anksioznosti.

Rezultati u maloj mjeri odstupaju od normalne distribucije, odnosno konstrukti nisu normalno distribuirani ($p<0,05$), stoga je bitno provjeriti jesu li značajno asimetrično distribuirani. Radi toga je proveden test asimetrije koji ukazuje na to kako rezultati nisu statistički značajno asimetrični, te je omogućeno daljnje korištenje parametrijske statistike. Kako bi se provjerilo postoji li statistički značajna razlika između korištenih varijabli s obzirom na spol, proveden je t-test. Dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. Rezultati t-testa za utvrđivanje razlika u procijenjenoj kvaliteti obiteljskih odnosa, ukupne kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa i socijalne anksioznosti između muških i ženskih sudionika ($N_m=124$, $N_z=166$)

	Dječaci		Djevojke		<i>t</i>	Cohen's <i>d</i>
	M	SD	M	SD		
Procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa	4,44	,746	4,04	,894	4,035**	,486
Ukupna kvaliteta vršnjačkih odnosa	112,25	12,432	117,81	11,984	-3,845**	,456
<i>Prisnost</i>	50,70	6,150	53,80	6,032	-4,293**	,509
<i>Popularnost</i>	13,81	2,608	13,60	2,944	,643	,076
<i>Povjerenje</i>	28,41	3,857	30,33	3,061	-4,710**	,551
<i>Pronicljivost</i>	19,32	3,101	20,08	3,073	-2,064**	,248
Emocionalnost majke	40,48	4,304	39,75	4,957	1,311	,157
Emocionalnost oca	39,19	5,120	37,16	5,903	3,037**	,367
Kontrola majke	15,30	3,452	15,55	4,344	-,541	,064
Kontrola oca	14,23	3,562	14,00	3,752	,519	,063
Ukupna socijalna anksioznost	29,15	19,217	46,95	27,849	-6,102**	,744
<i>Strah ili anksioznost</i>	13,45	10,829	24,25	15,035	-6,783**	,824
<i>Izbjegavanje</i>	15,69	10,392	22,70	13,997	-4,689**	,569

** $p < 0,05$

Provođenjem t-testa s ciljem utvrđivanja značajnosti razlika u procijenjenoj kvaliteti obiteljskih odnosa, kvaliteti obiteljskih i vršnjačkih odnosa i socijalne anksioznosti između muških i ženskih sudionika, dobiveni su rezultati koji ukazuju na značajnu razliku u procijenjenoj kvaliteti obiteljskih odnosa u smjeru viših rezultata kod dječaka nego kod djevojaka (Tablica 2). Također je utvrđena statistički značajna razlika u kvaliteti vršnjačkih odnosa, točnije u područjima prisnosti, povjerenja i pronicljivosti u smjeru viših rezultata kod djevojaka nego kod dječaka.

Kod kvalitete obiteljskih odnosa dječaka i djevojaka su se značajne razlike pokazale kod emocionalnosti oca u smjeru viših rezultata kod dječaka nego kod djevojaka. Prema tome, dječaci percipiraju da su njihovi očevi emocionalniji nego što to percipiraju djevojke.

Socijalna anksioznost je također značajno različita s obzirom na spol sudionika te su se razlike pokazale značajnima i kod subskala socijalne anksioznosti – straha ili anksioznosti ($M_{\text{dječaci}}=13,45$, $sd=10,829$; $M_{\text{djevojke}}=24,25$, $sd=15,035$) i izbjegavanja ($M_{\text{dječaci}}=15,69$, $sd=10,392$; $M_{\text{djevojke}}=22,70$, $sd=13,997$), u smjeru viših rezultata kod djevojaka.

Cohen's d (Cohen, 1988) ukazuje na to kako je veličina učinka spola kod straha ili anksioznosti velika, kod prisnosti, povjerenja, ukupne socijalne anksioznosti i izbjegavanja srednja, te kod procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa, ukupne kvalitete vršnjačkih odnosa, pronicljivosti i emocionalnosti oca mala. To bi značilo kako je spol u velikoj mjeri povezan s razinom straha ili anksioznosti, da je u srednjoj mjeri povezan s razinom prisnosti, povjerenja, ukupne anksioznosti i izbjegavanja, dok je u maloj mjeri povezan s procijenjenom razinom kvalitete obiteljskih odnosa, ukupne kvalitete vršnjačkih odnosa, pronicljivosti i emocionalnosti oca. Drugim riječima, razina izraženosti navedenih varijabli je u velikoj, srednjoj ili maloj mjeri povezana sa spolom pojedinca.

Kako bi se provjerilo postoji li statistički značajna povezanost između korištenih varijabli, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije. Dobiveni rezultati prikazani su za cjelokupan uzorak (Tablica 3), a potom zasebno za dječake (Tablica 4) i djevojke (Tablica 5).

Tablica 3. Prikaz korelacijske analize dobi, percipirane kvalitete obiteljskih odnosa, subskala kvalitete obiteljskih odnosa, subskala i ukupne kvalitete vršnjačkih odnosa te subskala i ukupne socijalne anksioznosti (N = 290)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1. Dob	1	-,073	-,068	-,048	-,022	,015	,068	,014	,019	,018
2. Procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa		1	,470**	,515**	-,310**	-,334**	,055	-,266**	-,249**	-,273**
3. Emocionalnost majke			1	,556**	-,501**	-,336**	,176**	-,164**	-,209**	-,196**
4. Emocionalnost oca				1	-,353**	-,549**	,177**	-,260**	-,265**	-,277**
5. Kontrola majke					1	,522**	-,079	,127*	,088	,115
6. Kontrola oca						1	-,118*	,144*	,124*	,142*
7. Ukupna kvaliteta vršnjačkih odnosa							1	-,152**	-,313**	-,243**
8. Socijalna anksioznost - strah								1	,793**	,952**
9. Socijalna anksioznost - izbjegavanje									1	,941**
10. Ukupna socijalna anksioznost										1

*p<0,05 ; **p<0,01

Prema rezultatima je vidljivo kako dob nije statistički značajno povezana s ni jednom od korištenih varijabli (Tablica 3).

Procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa je statistički značajno povezana sa svim preostalim varijablama, osim s ukupnom kvalitetom vršnjačkih odnosa. Vidljivo je kako je procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa nisko do umjereno pozitivno povezana s emocionalnosti majke i oca, dok je nisko negativno povezana s kontrolom majke i oca. Rezultati, dakle, ukazuju na to kako učenici koji procjenjuju obiteljske odnose kao kvalitetne imaju roditelje koji su visoko na dimenziji emocionalnosti i nisko na dimenziji kontrole, odnosno takvima ih percipiraju. Povezanosti procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa i ukupne socijalne anksioznosti, njenih sastavnica straha i izbjegavanja su niske i negativne.

Takvi rezultati upućuju na to kako manje socijalno anksiozni učenici, odnosno oni manje skloni strahu i izbjegavanju socijalnih interakcija i situacija nastupa, procjenjuju obiteljske odnose kao kvalitetnije.

Subskale kvalitete obiteljskih odnosa su statistički značajno povezane međusobno, ali i s kvalitetom vršnjačkih odnosa i socijalnom anksioznosti. Emocionalnost majke je umjereno negativno povezana s kontrolom majke, te je emocionalnost oca umjereno negativno povezana s kontrolom oca. Takvi rezultati ukazuju na to kako su majke i očevi koji su visoko na dimenziji emocionalnosti nisko na dimenziji kontrole. Emocionalnost majke je umjereno pozitivno povezana s emocionalnosti oca te nisko negativno povezana s kontrolom oca. Prema tome, što su majke više na dimenziji emocionalnosti to su očevi viši na dimenziji emocionalnosti i niži na dimenziji kontrole. Isti rezultati vrijede i za očeve, te upućuju na to što su očevi viši na dimenziji emocionalnosti to su majke više na dimenziji emocionalnosti i niže na dimenziji kontrole, no pri promatranju svih rezultata vezano uz dimenzije emocionalnosti i kontrole, moramo imati na umu da se radi o djetetovoj percepciji istoga. Emocionalnost majke i emocionalnost oca su statistički značajno povezane s kvalitetom vršnjačkih odnosa i socijalnom anksioznosti. Povezanost emocionalnosti majke i emocionalnosti oca i vršnjačkih odnosa je statistički značajna, ali je gotovo zanemariva. Emocionalnost majke i socijalna anksioznost, te subskale straha i izbjegavanja su nisko i negativno povezane. Povezanost emocionalnosti oca i socijalne anksioznosti je također statistički značajna, niska i negativna. Prema tome, oni učenici čiji su majka i otac visoko na dimenziji emocionalnosti, iskazuju manje socijalne anksioznosti, odnosno manje su skloni strahu i izbjegavanju socijalnih interakcija i situacija nastupa. Kontrola majke je statistički značajno pozitivno povezana sa dimenzijom straha kao komponentom socijalne anksioznosti, dok je kontrola oca statistički značajno negativno povezana s kvalitetom vršnjačkih odnosa i statistički značajno pozitivno povezana sa socijalnom anksioznosti, ali na razini značajnosti od 5%. Naime, povezanosti kontrole majke i kontrole oca s kvalitetom vršnjačkih odnosa i socijalnom anksioznosti su gotovo zanemarive (tj. niže od $r=0,20$).

Subskale straha i izbjegavanja statistički značajno visoko i pozitivno koreliraju međusobno, što bi značilo kako su učenici koji izražavaju strah od socijalnih interakcija i situacija nastupa skloniji izbjegavanju istih.

Tablica 4. Prikaz korelacijske analize dobi, percipirane kvalitete obiteljskih odnosa, subskala kvalitete obiteljskih odnosa, subskala i ukupne kvalitete vršnjačkih odnosa te subskala i ukupne socijalne anksioznosti kod dječaka (N=124)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1. Dob	1	-,068	-,126	-,001	,082	,105	,123	-,091	-,080	-,095
2. Procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa		1	,479**	,528**	-,259**	-,376**	,192*	-,274**	-,203**	-,264**
3. Emocionalnost majke			1	,697**	-,503**	-,447**	,214*	-,090	-,084	-,096
4. Emocionalnost oca				1	-,423**	-,626**	,267**	-,227*	-,228*	-,251**
5. Kontrola majke					1	,497**	-,134	,233**	,237**	,259**
6. Kontrola oca						1	-,130	,093	,094	,103
7. Ukupna kvaliteta vršnjačkih odnosa							1	-,133	-,271**	-,221*
8. Socijalna anksioznost - strah								1	,640**	,910**
9. Socijalna anksioznost - izbjegavanje									1	,901**
10. Ukupna socijalna anksioznost										1

*p<0,05 ; **p<0,01

Podaci ukazuju na to kako je, usporedno s cjelokupnim uzorkom, procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa dječaka statistički značajno povezana sa varijablom ukupne kvalitete vršnjačkih odnosa na razini značajnosti od 5%, što znači kako dječaci koji procjenjuju obiteljske odnose kvalitetnima imaju kvalitetne vršnjačke odnose (Tablica 4).

Emocionalnost majke kao subskala kvalitete obiteljskih odnosa, za razliku od emocionalnosti majke na cjelokupnom uzorku, nije statistički značajno povezana s ukupnom socijalnom anksioznosti i njenim subskalama straha i izbjegavanja kod dječaka. Isto tako, kontrola majke je statistički značajno povezana sa subskalama straha ili anksioznosti i izbjegavanja kod dječaka. Usporedno sa cjelokupnim uzorkom, kod dječaka kontrola oca nije

statistički značajno povezna s ukupnom kvalitetom vršnjačkih odnosa, ukupnom socijalnom anksioznosti i njenim subskala straha i izbjegavanja.

Ukupna kvaliteta vršnjačkih odnosa kod dječaka nije statistički značajno povezana sa strahom, dok je povezanost sa subskalom izbjegavanja i ukupnom socijalnom anksioznosti niska i negativna.

Subskale straha i izbjegavanja statistički značajno umjereno i pozitivno koreliraju međusobno, dok je kod cjelokupnog uzorka ta korelacija visoka, što bi značilo kako su dječaci koje izražavaju strah od socijalnih interakcija i situacija nastupa skloniji izbjegavanju istih.

Tablica 5. Prikaz korelacijske analize dobi, percipirane kvalitete obiteljskih odnosa, subskala kvalitete obiteljskih odnosa, subskala i ukupne kvalitete vršnjačkih odnosa te subskala i ukupne socijalne anksioznosti kod djevojaka (N=166)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1. Dob	1	-,092	-,034	-,087	-,084	-,053	,041	,091	,089	,095
2. Procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa		1	,459**	,478**	-,338**	-,336**	,061	-,168*	-,197*	-,191*
3. Emocionalnost majke			1	,470**	-,499**	-,274**	,188*	-,177*	-,250**	-,223**
4. Emocionalnost oca				1	-,318**	-,525**	,199*	-,210**	-,231**	-,231**
5. Kontrola majke					1	,542**	-,062	,082	,013	,051
6. Kontrola oca						1	-,102	,213**	,160*	,197*
7. Ukupna kvaliteta vršnjačkih odnosa							1	-,335**	-,474**	-,421**
8. Socijalna anksioznost - strah								1	,829**	,960**
9. Socijalna anksioznost - izbjegavanje									1	,953**
10. Ukupna socijalna anksioznost										1

*p<0,05 ; **p<0,01

Rezultati ukazuju na to kako procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa kod djevojaka nije statistički značajno povezana s ukupnom kvalitetom vršnjačkih odnosa, dok je kod dječaka utvrđena niska pozitivna povezanost (Tablica 5). Također, nešto je niža povezanost s ukupnom socijalnom anksioznosti i njenim subskalama straha i izbjegavanja nego što je to kod dječaka ($z_{\text{strah}}=3,491, p<0,01$; $z_{\text{izbjegavanje}}=3,217, p<0,01$).

Emocionalnost majke kao subskala kvalitete obiteljskih odnosa kod djevojaka, za razliku od emocionalnost majke kod dječaka, ali sukladno cjelokupnom uzorku, je statistički značajno povezana s ukupnom socijalnom anksioznosti i njenim subskalama straha i izbjegavanja. Kontrola majke nije statistički značajno povezana s ukupnom socijalnom anksioznosti i subskalama straha i izbjegavanja kod djevojaka, kao što je to slučaj kod

cjelokupnog uzorka gdje je statistički značajno povezana samo sa strahom i kod dječaka gdje je statistički značajno povezana s ukupnom socijalnom anksioznosti i njenim subskalama straha i izbjegavanja. Za razliku od dječaka, kod djevojaka je kontrola oca statistički značajno povezana s ukupnom socijalnom anksioznosti i njenim subkala straha i izbjegavanja, što je sukladno i nalazu na cjelokupnom uzorku. Kontrola oca nije se pokazala statistički značajno povezanom s ukupnom kvalitetom vršnjačkih odnosa niti kod djevojaka, niti kod dječaka, već samo na cjelokupnome uzorku, gdje je korelacija vrlo niska.

Sukladno s cjelokupnim uzorkom, ukupna kvaliteta vršnjačkih odnosa kod djevojaka je statistički značajno negativno povezana s ukupnom socijalnom anksioznosti i njenim subskalama straha i izbjegavanja, te je nešto viša kod djevojaka ($z_{\text{soc.anks.}}=-2,049, p<0,01$; $z_{\text{istrah}}=-1,999, p<0,01$), dok kod dječaka ukupna kvaliteta vršnjačkih odnosa nije povezana sa strahom.

Subskale straha i izbjegavanja statistički značajno visoko i pozitivno koreliraju međusobno, no nešto više kod djevojaka nego kod dječaka ($z=3,711, p<0,01$), što bi značilo kako su djevojke koje izražavaju strah od socijalnih interakcija i situacija nastupa sklonije izbjegavanju istih.

Prediktori su, u hijerarhijskoj regresijskoj analizi, uvedeni redom - spol, dob (1. korak), dimenzije roditeljstva (2. korak), procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa (3. korak) i kvaliteta vršnjačkih odnosa (4. korak). Ukupna i percipirana kvaliteta obiteljskih odnosa uvedene su prije kvalitete vršnjačkih odnosa zbog njene izrazite važnosti za djetetov psihosocijalni razvoj (Harrist i Criss, 2021) te zbog činjenice kako je dijete okruženo roditeljima od samog rođenja, dok uloga vršnjaka jača u adolescenciji koja predstavlja vrijeme značajne socijalne promijene (Andrews i sur., 2021). Također, kao što Klarin (2002) navodi, kvaliteta rane povezanosti djeteta uz majku određuje razvoj socijalnih vještina koje dijete koristi u interakciji s vršnjacima, što ukazuje na kronološku logičnost uvođenja prediktora spomenutim redoslijedom.

Hijerarhijska regresijska analiza je provedena na cjelokupnom uzorku, zatim posebno za dječake i djevojke, zbog istaknutih velikih razlika u izraženosti socijalne anksioznosti dječaka i djevojaka, što navode i Poljak i Begić (2016) koji ističu kako je pojavnost socijalne anksioznosti kod djevojaka dvostruko češća nego kod dječaka. Također, majke, očevi i vršnjaci imaju različite uloge u životima djevojaka i dječaka, što potvrđuju Ghwazani i suradnici (2016), Rork i Morris (2008), Eun i suradnici (2018) te mnogi drugi.

Tablica 6. Prikaz hijerarhijske regresijske analize s varijablama spola i dobi, subskalama mjera kvalitete obiteljskih odnosa, procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa i subskalama mjera kvalitete vršnjačkih odnosa kao prediktorima straha kao sastavnice socijalne anksioznosti (N=290)

	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Spol	,365**	,335**	,315**	,320**
Dob	,030	,018	,012	,001
Emocionalnost majke		-,029	,002	,032
Emocionalnost oca		-,158**	-,122	-,062
Kontrola majke		,031	,027	,055
Kontrola oca		,050	,039	,055
Procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa			-,125	-,133
Prisnost				-,031
Popularnost				-,369**
Povjerenje				-,015
Pronicljivost				,094
<i>R</i>	,365	,427	,438	,574
<i>R</i> ²	,133**	,182**	,192	,330**
ΔR^2	,133**	,049**	,010	,138**
<i>F</i>	21,476	4,078	3,487	13,861

** p<0,05

Kako bi se utvrdio doprinos spola i dobi, kvalitete obiteljskih odnosa, procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa i kvalitete vršnjačkih odnosa u objašnjavanju straha kao

sastavnice socijalne anksioznosti kod učenika, korištena je hijerarhijska regresijska analiza u četiri koraka (Tablica 6). U prvom koraku uvrštene su spol i dob, u drugom koraku subskale emocionalnosti i kontrole kao sastavnice kvalitete obiteljskih odnosa, u trećem koraku dodana je procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa, te su u četvrtom koraku dodane subskale kvalitete vršnjačkih odnosa (Prisnost, Popularnost, Povjerenje i Pronicljivost). U prvom koraku je objašnjeno 6,6% varijance straha kao sastavnice socijalne anksioznosti te se samo spol pokazao kao samostalni značajni prediktor, što znači da spol ima ulogu u razini straha kao sastavnici socijalne anksioznosti, odnosno s obzirom na to kako je prediktor pozitivan tako je strah od socijalnih interakcija i nastupa veći kod djevojaka nego kod dječaka.

U drugom koraku, dodavanjem subskala emocionalnosti i kontrole kao sastavnice kvalitete obiteljskih odnosa, objašnjeno je dodatnih 4,9% varijance straha kao sastavnice socijalne anksioznosti. Spol i emocionalnost oca su se pokazali kao značajni samostalni prediktori nakon drugog koraka te se spol pokazao kao najsnažniji prediktor drugog koraka. Prema tome, oni učenici čiji su očevi visoko na dimenziji emocionalnosti su u manjem riziku od razvijanja straha od socijalnih interakcija i nastupa, te je on veći kod djevojaka nego kod dječaka.

Dodavanjem procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa, objašnjeno je dodatnih neznačajnih 1,0% varijance straha kao sastavnice socijalne anksioznosti. U trećem koraku novi prediktor sam nije značajan, ali je umanjio ulogu emocionalnosti oca, dok je spol ostao jedini značajni prediktor nakon trećeg koraka.

U četvrtom koraku, nakon dodavanja subskala kvalitete vršnjačkih odnosa, objašnjeno je dodatnih 13,8% varijance straha kao sastavnice socijalne anksioznosti. U četvrtom koraku su se spol i popularnost pokazali kao značajni samostalni prediktori te se popularnost pokazala najsnažnijim samostalnim prediktorom. Sukladno tome, oni učenici koji su popularniji u društvu imaju manje rizika od razvitka straha od socijalnih interakcija i nastupa, te je kod djevojaka taj rizik više nego kod dječaka. Korištenjem skupa podataka, objašnjeno je ukupno 33,0% varijance straha kao sastavnice socijalne anksioznosti kod učenika.

Tablica 7. Prikaz hijerarhijske regresijske analize s varijablama spola i dobi, subskalama mjera kvalitete obiteljskih odnosa, procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa i subskalama mjera kvalitete vršnjačkih odnosa kao prediktorima izbjegavanja kao sastavnice socijalne anksioznosti (N=290)

	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Spol	,257**	,217**	,200**	,230**
Dob	,018	,002	-,003	,000
Emocionalnost majke		-,106	-,080	-,025
Emocionalnost oca		-,180**	-,151	-,077
Kontrola majke		-,060	-,063	-,031
Kontrola oca		,030	,021	,033
Procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa			-,103	-,098
Prisnost				-,105
Popularnost				-,383**
Povjerenje				,024
Pronicljivost				-,039
<i>R</i>	,257	,354	,364	,563
<i>R</i> ²	,066**	,126**	,132	,317**
ΔR^2	,066**	,060**	,007	,185**
<i>F</i>	9,855	4,684	2,187	18,260

** p<0,05

Kako bi se utvrdio doprinos spola i dobi, kvalitete obiteljskih odnosa, procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa i kvalitete vršnjačkih odnosa u objašnjavanju izbjegavanja kao sastavnice socijalne anksioznosti kod učenika, korištena je hijerarhijska regresijska analiza u

četiri koraka (Tablica 7). U prvom koraku uvrštene su spol i dob, u drugom koraku subskale emocionalnosti i kontrole kao sastavnice kvalitete obiteljskih odnosa, u trećem koraku dodana je procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa, te su u četvrtom koraku dodane subskale kvalitete vršnjačkih odnosa (Prisnost, Popularnost, Povjerenje i Pronicljivost). U prvom koraku se spol pokazala kao značajan samostalni prediktor, te je objašnjeno 6,6% varijance izbjegavanja kao sastavnice socijalne anksioznosti. To bi značilo kako su djevojke sklonije izbjegavanju socijalnih interakcija i nastupa nego dječaci.

U drugom koraku, dodavanjem subskale emocionalnosti i kontrole kao sastavnice kvalitete obiteljskih odnosa, objašnjeno je dodatnih 6,0% varijance izbjegavanja kao sastavnice socijalne anksioznosti. Spol i emocionalnost oca su se pokazali kao značajni samostalni prediktori nakon drugog koraka te se spol pokazala kao naj snažnijim prediktorom drugog koraka. Prema tome, oni učenici, pogotovo djevojke, čiji su očevi visoko na dimenziji emocionalnosti su u manjem riziku od razvijanja obrasca izbjegavanja socijalnih interakcija i nastupa.

Dodavanjem procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa, objašnjeno je dodatnih neznačajnih 0,7% varijance izbjegavanja kao sastavnice socijalne anksioznosti. U trećem koraku se spol pokazala kao značajnim samostalnim prediktorom, dok je emocionalnost oca izgubila značajnost.

U četvrtom koraku, nakon dodavanja subskala kvalitete vršnjačkih odnosa, objašnjeno je dodatnih 18,5% varijance izbjegavanja kao sastavnice socijalne anksioznosti. U četvrtom koraku su se spol i popularnost pokazali kao značajni samostalni prediktori. Popularnost se pokazala kao najznačajniji samostalni prediktor. Sukladno tome, oni učenici koji su popularniji u društvu, pogotovo djevojke, su u manjem riziku od razvijanja obrasca izbjegavanja socijalnih interakcija i nastupa. Korištenjem skupa podataka, objašnjeno je ukupno 31,7% varijance izbjegavanja kao sastavnice socijalne anksioznosti kod učenika.

Tablica 8. Prikaz hijerarhijske regresijske analize s varijablama spola i dobi, subskalama mjera kvalitete obiteljskih odnosa, procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa i subskalama mjera kvalitete vršnjačkih odnosa kao prediktorima ukupne socijalne anksioznosti (N=290)

	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Spol	,330**	,294**	,274**	,292**
Dob	,026	,011	,005	,001
Emocionalnost majke		-,068	-,038	,006
Emocionalnost oca		-,178**	-,144	-,072
Kontrola majke		-,010	-,013	,016
Kontrola oca		,042	,032	,046
Procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa			-,121	-,112
Prisnost				-,070
Popularnost				-,396**
Povjerenje				,003
Pronicljivost				,033
R	,331	,409	,421	,590
R^2	,109**	,167**	,177	,348**
ΔR^2	,109**	,058**	,010	,171**
F	17,088	4,769	3,214	17,627

** p<0,05

Kako bi se utvrdio doprinos spola i dobi, kvalitete obiteljskih odnosa, procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa i kvalitete vršnjačkih odnosa u objašnjavanju socijalne anksioznosti kod učenika, korištena je hijerarhijska regresijska analiza u četiri koraka (Tablica 8). U prvom koraku uvrštene su spol i dob, u drugom koraku subskale emocionalnosti i

kontrole kao sastavnice kvalitete obiteljskih odnosa, u trećem koraku dodana je procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa, te su u četvrtom koraku dodane subskale kvalitete vršnjačkih odnosa (Prisnost, Popularnost, Povjerenje i Pronicljivost). U prvom koraku je objašnjeno značajnih 10,9% varijance socijalne anksioznosti te se spol pokazao kao pozitivan značajan samostalni prediktor što znači kako djevojke iskazuju više socijalne anksioznosti nego dječaci.

U drugom koraku, dodavanjem subskale emocionalnosti i kontrole kao sastavnice kvalitete obiteljskih odnosa, objašnjeno je dodatnih 5,8% varijance socijalne anksioznosti. Spol i emocionalnost oca su se pokazali kao značajni samostalni prediktori nakon drugog koraka, te se spol pokazala najsnažnijim prediktorom drugog koraka. Prema tome, oni učenici, pogotovo djevojke, čiji su očevi visoko na dimenziji emocionalnosti su u manjem riziku od razvitka socijalne anksioznosti.

Dodavanjem procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa, objašnjeno je dodatnih neznačajnih 1,0% varijance socijalne anksioznosti. U trećem koraku se spol pokazao kao značajni samostalni prediktori, te je emocionalnost oca izgubila značajnost. Prema tome, kao što je već objašnjeno, djevojke su u većem riziku od razvitka socijalne anksioznosti nego što su dječaci.

U četvrtom koraku, nakon dodavanja subskala kvalitete vršnjačkih odnosa, objašnjeno je dodatnih 17,1% varijance socijalne anksioznosti. U četvrtom koraku su se spol i popularnost pokazali kao značajni samostalni prediktori. Popularnost se pokazala najznačajnijim samostalnim prediktorom. Sukladno tome, oni učenici koji su popularniji u društvu, pogotovo djevojke, su u manjem riziku od razvitka socijalne anksioznosti. Korištenjem skupa podataka, objašnjeno je ukupno 34,8% varijance socijalne anksioznosti kod učenika.

Tablica 9. Prikaz hijerarhijske regresijske analize s varijablama dobi, subskalama mjera kvalitete obiteljskih odnosa, procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa i subskalama mjera kvalitete vršnjačkih odnosa kao prediktorima ukupne socijalne anksioznosti kod dječaka

	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Dob	-,065	-,045	-,052	-,013
Emocionalnost majke		,213	,267**	,243**
Emocionalnost oca		-,390**	-,308**	-,369**
Kontrola majke		,319**	,328**	,251**
Kontrola oca		-,199	-,218	-,236**
Procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa			-,240**	-,114
Prisnost				,125
Popularnost				-,433**
Povjerenje				-,124
Pronicljivost				,145
<i>R</i>	,065	,377	,427	,599
<i>R</i> ²	,004	,142**	,182**	,358**
ΔR^2	,004	,138**	,040**	,176**
<i>F</i>	,507	4,699	5,668	7,694

(*N*=124)

***p*<0,05

Kako bi se utvrdio doprinos dobi, kvalitete obiteljskih odnosa, procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa i kvalitete vršnjačkih odnosa u objašnjavanju socijalne anksioznosti kod dječaka, korištena je hijerarhijska regresijska analiza u četiri koraka (Tablica 9). U prvom koraku uvrštena je dob, u drugom koraku subskale emocionalnosti i kontrole kao sastavnice

kvalitete obiteljskih odnosa, u trećem koraku dodana je procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa, te su u četvrtom koraku dodane subskale kvalitete vršnjačkih odnosa (Prisnost, Popularnost, Povjerenje i Pronicljivost). U prvom koraku nije objašnjen značajan udio varijance socijalne anksioznosti, što znači kako dob ne pridonosi objašnjavaju socijalne anksioznosti kod dječaka.

U drugom koraku, dodavanjem subskale emocionalnosti i kontrole kao sastavnice kvalitete obiteljskih odnosa, objašnjeno je dodatnih 13,8% udio varijance socijalne anksioznosti. Emocionalnost oca i kontrola majke su se pokazali kao značajni samostalni prediktori nakon drugog koraka, te se emocionalnost oca pokazala kao najsnažnijim prediktorom drugog koraka. Prema tome, oni dječaci čiji su očevi visoko na dimenziji emocionalnosti, a majke nisko na dimenziji kontrole su u manjem riziku od razvitka socijalne anksioznosti.

Dodavanjem procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa, objašnjeno je dodatnih 4% varijance socijalne anksioznosti. U trećem koraku su se emocionalnost majke, emocionalnost oca, kontrola majke i procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa pokazale kao značajni samostalni prediktori, te se kontrola majke pokazala kao najsnažniji prediktor nakon trećeg koraka. Prema tome, oni dječaci čije su majke i očevi visoko na dimenziji emocionalnosti, čije su majke nisko na dimenziji kontrole i koji vlastite obiteljske odnose procjenjuju kvalitetnima su u manjem riziku od razvitka socijalne anksioznosti.

U četvrtom koraku, nakon dodavanja subskala kvalitete vršnjačkih odnosa, objašnjeno je dodatnih 17,6% varijance socijalne anksioznosti. U četvrtom koraku su se emocionalnost majke, emocionalnost oca, kontrola majke, kontrola oca i popularnost pokazali kao značajni samostalni prediktori. Popularnost se pokazala kao najsnažnijim samostalnim prediktorom nakon četvrtog koraka. Sukladno tome, oni dječaci čiji su majke visoko na dimenziji emocionalnosti i kontrole, a očevi nisko na dimenziji emocionalnost i kontrole, te nisu popularni u društvu su u većem riziku od razvitka socijalne anksioznosti. Korištenjem skupa podataka, objašnjeno je ukupno 35,8% varijance socijalne anksioznosti kod dječaka.

Tablica 10. Prikaz hijerarhijske regresijske analize s varijablama dobi, subskalama mjera kvalitete obiteljskih odnosa, procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa i subskalama mjera kvalitete vršnjačkih odnosa kao prediktorima ukupne socijalne anksioznosti kod djevojaka (N=166)

	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Dob	,079	,058	,052	,042
Emocionalnost majke		-,204**	-,184	-,091
Emocionalnost oca		-,102	-,081	,006
Kontrola majke		-,189	-,194	-,133
Kontrola oca		,199	,192	,197**
Procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa			,075	-,117
Prisnost				-,163
Popularnost				-,381**
Povjerenje				,034
Pronicljivost				-,021
<i>R</i>	,079	,326	,332	,564
<i>R</i> ²	,006	,106**	,110	,319**
ΔR^2	,006	,100**	,004	,209**
<i>F</i>	,972	4,244	,672	11,249

** p<0,05

Kako bi se utvrdio doprinos dobi, kvalitete obiteljskih odnosa, procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa i kvalitete vršnjačkih odnosa u objašnjavanju socijalne anksioznosti kod djevojaka, korištena je hijerarhijska regresijska analiza u četiri koraka (Tablica 10). U prvom koraku uvrštena je dob, u drugom koraku subskale emocionalnosti i kontrole kao sastavnice kvalitete obiteljskih odnosa, u trećem koraku dodana je procijenjena kvaliteta obiteljskih

odnosa, te su u četvrtom koraku dodane subskale kvalitete vršnjačkih odnosa (Prisnost, Popularnost, Povjerenje i Pronicljivost). U prvom koraku nije objašnjen značajan udio varijance socijalne anksioznosti, što znači kako dob ne pridonosi objašnjavaju socijalne anksioznosti kod djevojaka.

U drugom koraku, dodavanjem subskale emocionalnosti i kontrole kao sastavnice kvalitete obiteljskih odnosa, objašnjeno je dodatnih 10% udio varijance socijalne anksioznosti. Emocionalnost majke se pokazala kao značajni samostalni prediktori nakon drugog koraka, što znači kako one djevojke čije su majke visoko na dimenziji emocionalnosti su u manjem riziku od razvitka socijalne anksioznosti.

Dodavanjem procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa, objašnjeno je dodatnih neznačajnih 0,4% varijance socijalne anksioznosti. U trećem koraku s ni jedan prediktor nije pokazao značajnim.

U četvrtom koraku, nakon dodavanja subskala kvalitete vršnjačkih odnosa, objašnjeno je dodatnih 22% varijance izbjegavanja kao sastavnice socijalne anksioznosti. U četvrtom koraku su se kontrola oca i popularnost pokazali kao značajni samostalni prediktori. Popularnost se pokazala najsnažnijim samostalnim prediktorom nakon četvrtog koraka. Sukladno tome, one djevojke čiji su očevi nisko na dimenziji kontrole i koje su popularnije u društvu su u manjem riziku od razvitka socijalne anksioznosti. Korištenjem skupa podataka, objašnjeno je ukupno 31,9% varijance socijalne anksioznosti kod djevojaka.

5. RASPRAVA

Cilj istraživanja bio je ispitati kvalitetu obiteljskih i vršnjačkih odnosa u objašnjenju socijalne anksioznosti adolescenata, zajedno i odvojeno na uzorcima djevojaka i dječaka. U svrhu odgovora, provedene su korelacijska i hijerarhijska regresijska analiza te t-test.

Prvi problem istraživanja bio je ispitati razinu izraženosti socijalne anksioznosti, sastavnica kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa adolescenata i procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa, te ispitati spolne razlike u navedenim varijablama. Alves i suradnici (2022) navode nalaze o visokoj socijalnoj anksioznosti kod 9,4% srednjoškolaca, sa situacijama nastupa kao onima koje izazivaju najviše straha. Također ističu spolne razlike, u smjeru više razine socijalne anksioznosti, straha od socijalnih situacija i evaluacije drugih kod djevojaka. S druge strane, Spence i suradnici (2018) navode manji postotak (2,3%)

adolescenata koji iskazuju simptome socijalne anksioznosti, bez značajnih spolnih razlika. Dobiveni rezultati ovog istraživanja ukazuju na to kako učenici u prosjeku ne iskazuju visoke razine socijalne anksioznosti, iako je primjetno kako su kod nekoliko pojedinaca prisutni izrazito niski i visoki rezultati, na što upućuje visoka standardna devijacija. Takvi rezultati ukazuju na to kako se iskustva i razina socijalne anksioznosti koju adolescenti iskazuju nalaze na spektru, te kako nisu koncentrirani oko jedne vrijednosti. Jednostavnije rečeno, neki adolescenti iskazuju jako nisku razinu socijalne anksioznosti, dok dio njih iskazuje jako visoku razinu socijalne anksioznosti, što je također, uz cjelokupni uzorak, to i slučaj kod dječaka. Slične rezultate visoke standardne devijacije su dobili autori Briot i suradnici (2020), Haddad i suradnici (2022), Leigh i suradnici (2020) te mnogi drugi koji su koristili Liebowitzov upitnik socijalne anksioznosti za djecu i adolescente (Masia-Warner i sur., 2003). Spomenuti rezultati mogu ukazivati na razne čimbenike koji doprinose socijalnoj anksioznosti adolescenata, kao što su vršnjački ili obiteljski odnosi, osobine ličnosti, prijašnja iskustva ili strategije suočavanja. Adolescencija je doba u kojemu je razvojna i biološka različitost među adolescentima izražena, te se oni razlikuju po pitanju samosvijesti, emocionalne regulacije, hormonalnim stanjima i sl. (Caouette i Guyer, 2014), što također može objasniti različito izraženu socijalnu anksioznost adolescenata. Učenici izražavaju nisku razinu socijalne anksioznosti, te su više socijalno anksiozni kada su u pitanju socijalne interakcije nego situacije nastupa. Također su otkrivene i spolne razlike u socijalnoj anksioznosti, te se razlika ispostavila velikom ($t=-6,102$, $p<0,05$). Sukladno tome, veću razinu ($M_{\text{dječaci}}=29,15$, $M_{\text{djevojke}}=46,95$) socijalne anksioznosti iskazuju djevojke, te one iskazuju više straha od socijalnih interakcija i nastupa te su sklonije izbjegavanju socijalnih interakcija i nastupa, nego što je to slučaj za dječake. Američka psihijatrijska udruga (2014) navodi kako je kod djevojaka za vrijeme adolescencije socijalna anksioznost veća u usporedbi s dječacima te mnoga dosadašnja istraživanja (Asher i sur., 2017; Merikangas, 2010; McCauley Ohannessian i sur., 2017) potvrđuju spomenute nalaze o značajnoj spolnoj razlici u socijalnoj anksioznosti. Takve razlike se mogu objasniti utjecajem hormona i menstrualnog ciklusa na strah od socijalnih interakcija i nastupa (Reichenberger i sur., 2019), dok Hofmann i Asnaani (2010) te razlike objašnjavaju kulturološkim razlikama i percepcijom o ženama kao o plahim, submisivnim, pasivnim i sramežljivim bićima, dok se na muškarce gleda kao socijalno dominantna i agresivna bića, što ženama otežava aktivno uključivanje u socijalne interakcije bez zadržke i straha od osuđivanja. Razlike se također pokušavaju objasniti naučenim obrascima nošenja sa stresom, koji se kod žena odnose na usmjeravanje na negativne misli (Johnson i Whisman, 2013). Drugim riječima, žene se u opasnim, pa čak i u svakodnevnim

situacijama, više usmjeravaju na moguće negativne ishode i negativne misli koje za sobom povlače dodatne negativne misli i stres, dok kod muškaraca to nije slučaj, jer njihovo suočavanje sa stresom nije toliko usmjereno na emocije, već na rješavanje problema (Pilar Matud, 2004).

Što se tiče kvalitete obiteljskih odnosa, rezultati Macuke (2004), na *Skali percepcije obiteljskih odnosa*, upućuju na visoku emocionalnost i nižu kontrolu roditelja, što je u skladu s rezultatima ovog istraživanja koji upućuju na to kako učenici obiteljske odnose procjenjuju kvalitetnima. To je i potvrda da se u ovom istraživanju radi o ne-kliničkoj populaciji, već o relativno „zdravoj“ populaciji adolescenata. Roditelji često i otvoreno izražavaju svoje emocije u odnosu sa svojom djecom adolescentima te je većina roditelja puna razumijevanja i prihvaćanja. Također, rezultati upućuju na smanjeno kontroliranje postupaka adolescenta i smanjeno kritiziranje adolescenta, što znači kako roditelji rijetko koriste postupke kojima se pokušava modificirati ponašanje i doživljavanje adolescenta (Macuka, 2004), odnosno, učenici svoje roditelje percipiraju na taj način. U ovome istraživanju je vidljivo kako dječaci vlastite obiteljske odnose u cijelosti procjenjuju kvalitetnijima te svoje očeve procjenjuju emocionalno toplijima, u odnosu na to kako djevojke procjenjuju svoje očeve.

Što se tiče vršnjačkih odnosa, prema Adedeji i suradnicima (2021), adolescenti vršnjačke odnos procjenjuju visoko kvalitetnima te ih dječaci procjenjuju malo kvalitetnijima nego djevojke. Suprotno navedenim nalazima, u ovom istraživanju je vidljivo kako djevojke vlastite vršnjačke odnose procjenjuju kvalitetnijima nego dječaci te iskazuju višu razinu prisnosti, povjerenja i pronicljivosti u prijateljstvima, što ide u prilog i nalazima La Grece i Lopeza (2008). Srednja razina raspršenosti rezultata govori o mogućim različitim iskustvima adolescenata, obiteljskim odnosima, internaliziranim problemima, individualnim razlikama, socijalnom statusu, vršnjačkom pritisku, emocionalnoj inteligenciji i sl. koji dovode do tolike razlike u procjeni kvalitete vršnjačkih odnosa među adolescentima (Rubin i sur., 2006).

Drugi problem bio je ispitati povezanost procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa, sastavnica kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa i socijalne anksioznosti adolescenata, zajedno i odvojeno na uzorcima djevojaka i dječaka. Pretpostavljalo se kako će oni s izraženijom socijalnom anksioznosti svoje vršnjačke odnose procijeniti manje kvalitetnima i kako će socijalna anksioznost u velikoj mjeri biti povezana s procijenjenom nižom kvalitetom obiteljskih odnosa, nižom emocionalnošću te višom kontrolom majke i oca. Macuka (2007) navodi kako kontrola i emocionalnost roditelja značajno negativno koreliraju, odnosno kako oni roditelji koji prihvaćaju dijete, usmjereni su na dijete i prihvaćaju njegovu individuaciju,

rijetko koriste ponašanja kojima psihološki i bihevioralno kontroliraju djecu, što vodi do negativnog emocionalnog odnosa roditelja i djeteta. Sukladno tome, dobiveni rezultati ukazuju na to kako učenici koji procjenjuju obiteljske odnose kvalitetnima imaju roditelje koji često i otvoreno izražavaju svoje emocije, puni su topline, razumijevanja i prihvaćanja, rijetko ili uopće ne koriste kontrolirajuće postupke kojima nastoje utjecati na ponašanje djeteta i ne kritiziraju dijete. Rezultati također ukazuju na to kako oni roditelji koji su topliji, podržavajući i otvoreno izražavaju vlastite emocije manje koriste kontrolirajuće postupke s ciljem utjecaja na dijete i manje kritiziraju dijete. Nastavno tome, što su majke toplije, više podržavajuće i otvorenije o izražavanju vlastitih emocija, to su očevi topliji, podržavajući i rjeđe koriste kontrolirajuće odgojne metode, što također potvrđuje Macuka (2007). Johnson i suradnici (2001) ističu značajnu negativnu povezanost kvalitete obiteljskih odnosa, odnosno obiteljske klime i socijalne anksioznosti kod dječaka i kod djevojaka, što upućuje na nižu socijalnu anksioznost kod onih adolescenata koji obiteljske odnose, tj. klimu procjenjuju kvalitetnima i pozitivnima. U ovome istraživanju je vidljivo kako manje socijalno anksiozni učenici, odnosno oni manje skloni strahu i izbjegavanju socijalnih interakcija i situacija nastupa procjenjuju obiteljske odnose kvalitetnijima, što ide u prilog nalazima istraživanja autora Peleg-Popko i Dar (2001) koje ukazuju na negativnu povezanost izbjegavanja socijalnih interakcija i kvalitete obiteljskih odnosa. Učenici čiji su roditelji topliji, podržavajući i otvoreniji o izražavanju vlastitih osjećaja iskazuju manje socijalne anksioznosti, odnosno manje su skloni strahu i izbjegavanju socijalnih interakcija i situacija nastupa. Više straha od socijalnih interakcija i nastupa iskazuju oni učenici čiji roditelji često koriste kontrolirajuće postupke i koji ih često kritiziraju, što je u skladu s rezultatima istraživanja Maka i suradnika (2018), koji navode kako odbacivanje od strane oca utječe na povećanje socijalne anksioznosti. Đerfi (2012) govori kako adolescenti koji izvještavaju o odbacivanju od strane majke postižu značajno više rezultate na skalama anksioznosti, pa su se tako u ovome istraživanju emocionalnost, odnosno toplina i podržavajuća ponašanja majke pokazala negativno povezanima sa ukupnom socijalnom anksioznosti učenika i kod djevojaka, dok kod dječaka nisu pronađene značajne povezanosti. Uz to je, u ovome istraživanju, pronađeno kako su učenici koji izražavaju strah od socijalnih situacija i nastupa skloniji izbjegavanju istih. Groh i suradnici (2014) navode kako odnos djeteta s roditeljima utječe na kasnije socijalne vještine i odnose s vršnjacima, pa tako učenici čiji su roditelji topli i podržavajući imaju kvalitetne vršnjačke odnose. Takvi nalazi su sukladni nalazima istraživanja autorice Klarin (2020) koja ističe pozitivnu povezanost prihvaćanja od strane oca i procjene kvalitete interakcije s prijateljima. U ovome istraživanju je vidljivo kako vršnjačke odnose manje

kvalitetnima procjenjuju oni učenici čiji očevi često koriste kontrolirajuće odgojne postupke i kritiziranje djeteta. Rezultati također ukazuju na to kako više socijalne anksioznosti iskazuju oni učenici koji ne procjenjuju vršnjačke odnose kvalitetnima zbog manjka podrške i percipirane niže socijalne prihvaćenosti, te su povezanosti izraženije kod djevojaka nego kod dječaka. Takav nalaz potvrđuju rezultati u istraživanjima La Greca i Lopez (1998) i Puklek Levpušček i Berce (2011), koji navode kako adolescenti odbačeni od vršnjaka iskazuju najviše socijalne anksioznosti te pokazuju najviše suzdržanosti u socijalnim interakcijama s vršnjacima jer strahuju od njihove negativne procjene, rijetko očekuju pozitivan ishod situacija ili odnosa, narušen im je osjećaj kompetentnosti i zbog odbačenosti od vršnjaka im se javlja osjećaj neuspjeha u održavanju bliskih odnosa, što dovodi do povlačenja iz socijalnih situacija i bliskih odnosa.

Posljednji problem istraživanja bio je ispitati doprinos spola i dobi, procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa te sastavnica kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa u predviđanju socijalne anksioznosti adolescenata, zajedno i odvojeno na uzorcima djevojaka i dječaka. Dodatno je, na cjelokupnome uzorku, bila ispitana mogućnost predviđanja straha te izbjegavanja kao sastavnica socijalne anksioznosti. Očekivanje je postavljeno na način da će niža kvaliteta obiteljskih odnosa procijenjena jednom česticom te niža kvaliteta obiteljskih i vršnjačkih odnosa procijenjene na subskalama doprinijeti socijalnoj anksioznosti i njezinim sastavnicama. Puklek Levpušček i Berce (2011) i La Greca i Lopez (1998) ukazuju na to kako je naj snažniji prediktor za dječake i za djevojke prihvaćenost od strane vršnjaka, odnosno kako oni učenici koji su odbačeni od strane vršnjaka, iskazuju najvišu socijalnu anksioznost. Tako je u ovome istraživanju vidljivo kako su se u objašnjavanju straha i izbjegavanja kao sastavnica socijalne anksioznosti i ukupne socijalne anksioznosti na cjelokupnom uzorku, spol i popularnost pokazali kao najznačajniji prediktori, što bi značilo kako ženski spol i odbijanje od strane vršnjaka, odnosno nesviđanje od strane vršnjaka predstavljaju veliki rizik za razvoj socijalne anksioznosti, uključujući strah od socijalnih interakcija i nastupa te izbjegavanja istih. Ostali prediktori, emocionalnost i kontrola roditelja, procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa, prisnost, povjerenje i pronicljivost, nisu se pokazali značajnima ili su izgubili značajnost u koracima hijerarhijske regresijske analize, što ne ide u prilog ostalim istraživanjima koja navode kako manja bliskost u prijateljstvima, kao i ostale sastavnice prijateljstava, znatno doprinose socijalnoj anksioznosti (npr. La Greca i Lopez, 1998) te kako kvaliteta obiteljskih odnosa, točnije manja emocionalnost i veća kontrola majke i oca znatno utječu na socijalnu anksioznost (Peleg-Popko i Dar, 2001; Olson, 2021). Gorostiaga i

suradnici (2019) ističu kako emocionalnost oca smanjuje socijalnu anksioznost adolescenata, dok ju prezaštićivanje majke povećava jer prezaštićena djeca često imaju teškoće pri interakciji s okolinom, nemaju sposobnost usvajanja adekvatnih socijalnih vještina te su skloni povlačenju u socijalnim interakcijama. Greco i Morris (2002) navode kako je prezaštićivanje i pretjerana kontrola roditelja povezana s razvojem socijalne anksioznosti kod djeteta, točnije kako socijalno anksiozni dječaci imaju očeve koji koriste kontrolirajuće postupke u odgoju. Rork i Morris (2008) ističu kako ne postoji povezanost niti mogućnost predviđanja socijalne anksioznosti djeteta na temelju emocionalnosti i topline roditelja, dok suprotno tome, Anhalt i Morris (2008) navode kako i dječaci i djevojke koji postižu visoku razinu socijalne anksioznosti imaju očeve koji su emocionalno suzdržani i pokazuju manje topline u odgoju. Ghwazani i suradnici (2016) ističu kako prezaštićivanje, povećano kritiziranje i smanjena emocionalnost predstavljaju značajne rizične faktore za razvoj socijalne anksioznosti dječaka. Vezano uz ulogu majke, Rork i Morris (2008) navode kako kontrola majke predviđa ukupnu socijalnu anksioznost dječaka, dok toplina i emocionalnost majke ne igraju značajnu ulogu u objašnjenju socijalne anksioznosti. Kod dječaka su se naj snažnijim prediktorima ukupne socijalne anksioznosti pokazali popularnost i emocionalnost oca, što znači kako prihvaćenost od strane društva i prijatelja te topli, podržavajući i o izražavanju vlastitih emocija otvoreni očevi smanjuju rizik za razvoj socijalne anksioznosti, što ide u prilog istraživanjima Maka i suradnika (2018), koji navode kako odbacivanje od strane oca značajno negativno utječe na socijalnu anksioznost adolescenata i Inderbitzen i suradnika (1997), koji navode kako prihvaćenost od strane vršnjaka snažno utječe na pojedinca i njegovu socijalnu anksioznost. Kod djevojaka socijalnu anksioznost najbolje predviđaju popularnost i kontrola oca, što bi značilo kako prihvaćenost od strane društva i prijatelja i očevi koji rijetko ili uopće ne koriste kontrolirajuće odgojne postupke i ne kritiziraju kćeri smanjuju rizik od razvoja socijalne anksioznosti. To pak nije u skladu s nalazima istraživanja Cunha i suradnika (2008) koji govore kako odgojni stil oca, odnosno emocionalnost i kontrola, nemaju ulogu u objašnjavanju socijalne anksioznosti, te nalazima istraživanja Euna i suradnika (2018) koji navode kako je visoka kontrola majke povezana sa socijalnom anksioznosti djevojaka. Ostali prediktori se nisu pokazali značajnima ni u jednom koraku hijerarhijske regresijske analize sa socijalnom anksioznošću djevojaka kao s kriterijem, izuzev emocionalnosti majke no samo u drugom koraku regresijske analize. To je suprotno očekivanjima jer ostala istraživanja pružaju rezultate koji ukazuju na to kako se bliska prijateljstva u velikoj mjeri povezuju sa socijalnom anksioznosti djevojaka (La Greca i Lopez, 1998), kako emocionalnost i kontrola majke značajno predviđaju socijalnu

anksioznost djevojaka (Cunha i sur., 2008) te kako roditeljska emocionalnost i toplina predviđaju socijalnu anksioznost djevojaka (Anhalt i Morris, 2002). Greco i Morris (2005) navode kako su djevojke koje nisu prihvaćene od strane vršnjaka u riziku od razvijanja socijalne anksioznosti, pa tako, u ovome istraživanju, ukupnu socijalnu anksioznost kod djevojaka najbolje predviđa popularnost, a potom kontrola oca. La Greca i Lopez (1998) ističu važnost vršnjačkog prihvaćanja u objašnjenju socijalne anksioznosti, što je slučaj i u ovom istraživanju, kod dječaka, djevojaka i na cjelokupnom uzorku. I rezultati istraživanja Peleg-Popko i Dar (2001) i Kapoor i suradnika (2020) ukazuju na povezanost socijalne anksioznosti djeteta i kvalitete obiteljskih odnosa i kohezije, što se pokazalo djelomično točnim u ovom istraživanju, odnosno na uzorcima dječaka i djevojaka dobiveni su različiti rezultati. Na uzorku dječaka procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa pokazala se značajnim prediktorom, dok se na uzorku djevojaka nije pokazala značajnim prediktorom, no potrebno je napomenuti da je i kod dječaka izgubila značajnost nakon uvođenja subskala kvalitete vršnjačkih odnosa. Potrebno je također istaknuti da je ta varijabla uključena kao prediktor u treći korak, nakon emocionalnosti i kontrole majki i očeva te objašnjava onaj dio varijance koji se tiče kvalitete obiteljskih odnosa, a nije izravno povezan s toplinom i kontrolom roditelja.

Od „obiteljskih“ značajnih prediktora, najčešće se ističe emocionalnost oca, a potom kontrola oca te majke. Rana i suradnici (2013) navode kako prezaštićivanje i pretjerana kontrola majke, te manjak emocionalnosti oca pridonose socijalnoj anksioznosti adolescenata. Craig (2006) kao razlog tome navodi veću uključenost majke u odgoju djeteta, što dovodi do odgovornosti majke za eksternalizirane i internalizirane probleme adolescenata, dok Bögels i Perotti (2011) ističu ulogu oca i njegovog mentalnog stanja u razvoju socijalne anksioznosti djece te navode kako majke stoga pojačavaju vlastitu brigu kako bi održale dobrobit djeteta. Također, majke su procijenjene autoritativnima, odnosno više su na dimenziji emocionalnosti i kontrole, dok su očevi procijenjeni autoritarnima, odnosno više na dimenziji kontrole, a niže na dimenziji emocionalnosti (Yaffe, 2020). Zanimljiv je nalaz ovog istraživanja da je emocionalnost majke pozitivan prediktor socijalne anksioznosti dječaka. Također, iznenađujuće je da je kontrola oca negativan prediktor socijalne anksioznosti dječaka, a pozitivan prediktor socijalne anksioznosti djevojaka. To možda proizlazi iz donekle veće pogođenosti djevojaka očevim kritikama, pogotovo onih koje su osjetljivije, a vezano uz to i socijalno anksioznije. Moguće je da dječacima očeve kritike padaju nešto manje teško nego djevojkama, a u kombinaciji s visokom očevom emocionalnošću, tj. visokim pružanjem

toplina, nekim dječacima mogu biti i poticaj. Olson (2021) navodi kako kontroliranje i kritiziranje djeteta imaju ulogu u razvoju socijalne anksioznosti djeteta, no taj odnos je očito moderiran drugim varijablama, a i u ovome istraživanju, iako se radi o kontroli kao značajnom prediktoru, njegova preduktivnost je ipak relativno niska. Wittchen i suradnici (1999), na uzorku mladih u dobi od 14 do 24 godine, navode kako su neki od čimbenika rizika za razvoj socijalne anksioznosti ženski spol i rana dob, od čega je ovo istraživanje potvrdilo ulogu spola, dok se dob nije utvrdila statistički značajnim prediktorom, niti je statistički značajno povezana s bilo kojom od ispitivanih varijabli. Kessler i suradnici (2005) navode kako je adolescencija doba kada se zapravo najčešće pojavljuju prvi simptomi socijalne anksioznosti, te Leigh i Clark (2018) ističu kako ono predstavlja razdoblje kognitivnog i socio-emocionalnog razvoja za dječake i djevojke, kada im je zajedničko internaliziranje problema, briga o mišljenjima drugih, nestabilna slika o vlastitom tijelu, strah od neuspjeha u školi ili sportu, te je ono period u kojemu se adolescenti odmiču od oslonca na obitelj, uče o odnosima s vršnjacima i oslanjaju se u velikoj mjeri na vršnjačke grupe kojima pripadaju. No, treba imati na umu kako se socijalna anksioznost razvija kod nekih, a ne kod svih adolescenata te bi stoga njezin odnos s dobi bio vidljiviji na uzorku učenika sklonih socijalnoj anksioznosti, nego na uzorku temeljenom na gotovo svim učenicima jedne gimnazije.

5.1. Ograničenja i doprinos istraživanja, te implikacije za buduća istraživanja

Prvi nedostatak ovog istraživanja je dobrovoljnost učenika i odobrenje roditelja učenika za sudjelovanje u istraživanju, odnosno odbijanje ispunjavanja upitnika koje može biti uzrokovano većim brojem razloga, kao što su nepovjerenje u znanost ili anketara, zasićenost anketama, nezainteresiranost za temu istraživanja ili ako su roditelji skromnijeg obrazovanja (Milas, 2005). Milas (2005) također navodi kako ispitanici često pružaju odgovore koji su usklađeni s društvenim normama, stoga se sustežu otkriti informacije o sebi koje ih ocrtavaju u negativnom svjetlu, što bi također mogao predstavljati problem ovog istraživanja, bez obzira na to što je anonimnost sudjelovanja bila naglašena. Stoga, neki od razloga roditeljevih odbijanja sudjelovanja djeteta u istraživanju ili djetetovo odbijanje da sudjeluje u istraživanju mogu biti sklonost autoritarnom stilu odgoja, prezaštićivanje djeteta, negativna obiteljska klima i slično (Etscheidt i sur., 2012). Isto tako, problem mogu predstavljati priroda samih pitanja i tematika istraživanja jer nije jednako ispituju li se navike gledanja TV-a ili osjetljivije teme kao što su obiteljski i vršnjački odnosi i socijalna anksioznost, što može uzrokovati i sustavno iskrivljavanje odgovora, upravo zbog osjetljivosti samih pitanja. Problem predstavlja i prigodni uzorak koji uvelike ograničava mogućnost

uopćavanja nalaza izvan uzorka na kojem su dobiveni (Milas, 2005). Uzorak istraživanja su učenici jedne gimnazije, stoga nisu jednako zastupljeni različiti tipovi srednjih škola, stoga bi trebalo u istraživanje uključiti i učenike strukovnih i umjetničkih srednjih škola. Problem se nalazi i u lokaciji škole čiji su učenici ispitivani, a to je samo jedan grad u Zagrebačkoj županiji, iako su gradovi iz kojih učenici dolaze različiti, ali ta informacija nije ispitivana, stoga se preporučuje proširenje uzorka i na ostale županije Republike Hrvatske. Uzorak je ograničen na populaciju u dobi od 14 do 18 godina, s nekoliko iznimaka, te ono isto tako onemogućuje proširivanje rezultata istraživanja na nešto mlađu i stariju populaciju, a radi se o dobi kada svaka godina donosi promjenu u kognitivnom i socijalnom funkcioniranju.

Neovisno o nedostacima istraživanja, ono nam je pružilo vrijedne rezultate, koji potiču na daljnja istraživanja. Rezultati pružaju uvid u ozbiljnost i raširenost socijalne anksioznosti adolescenata, što je odlična osnova za stručnjake mentalnog zdravlja za osmišljavanje adekvatnih intervencija i tretmana za rad na socijalnoj anksioznosti. Potrebno je educirati stručnjake i društvo o tome kako socijalna anksioznost utječe na adolescente, te što od vanjskih faktora utječe na nju. Od velike je važnosti djeci i mladima pružiti najbolje uvjete za rast i razvoj kako bi se razvili u funkcionalne pojedince bez psihičkih smetnji, poteškoća ili bolesti te kako bi im se unaprijedila kvaliteta života. Današnji izvori stresa i pritiska se kod adolescenata povećavaju, što povećava i samu pojavnost socijalne anksioznosti koja znatno može utjecati na sve aspekte života adolescenata, odnosno na regulaciju emocija, kognitivno funkcioniranje, socijalne, romantične i bliske odnose te akademski i kasniji karijerni uspjeh.

Preporuka za buduća istraživanja je korištenje probabilističkog uzorka koji bi pružio detaljniji uvid u realnu sliku populacije o obiteljskim i vršnjačkim odnosima i socijalnoj anksioznosti te njihovoj povezanosti i doprinosima. Naravno, uz korištenje probabilističkog uzorka, kao što je već spomenuto, se preporuča i proširenje samog uzorka na cijelu Republiku Hrvatsku, te izjednačavanje zastupljenosti gimnazija, strukovnih i umjetničkih srednjih škola. Još jedna preporuka je ispitati socijalnu anksioznost i vršnjačke odnose roditelja ispitanе djece kao i mehanizme međugeneracijskog prijenosa, te bi isto tako bilo korisno provesti longitudinalno istraživanje te ispitati socijalnu anksioznost kod osoba odrasle dobi zbog njenog utjecaja na nezaposlenost, smanjenu poslovnu produktivnost i angažiranost te održavanje socijalnih i romantičnih odnosa (Lecrubier i sur., 2000).

6. ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati ulogu kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa u objašnjenju socijalne anksioznosti adolescenata, zajedno i odvojeno na uzorcima djevojaka i dječaka. Kako bi se odgovorilo na postavljene istraživačke probleme, provedeni su t-test, korelacijska analiza i hijerarhijska regresijska analiza. Dobiveni rezultati istraživanja su djelomično potvrdili postavljene hipoteze.

Prvi problem istraživanja bio je ispitati razinu izraženosti socijalne anksioznosti, sastavnica kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa adolescenata i procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa, te ispitati spolne razlike u navedenim varijablama. Dobiveni rezultati upućuju na to kako učenici gimnazije vlastite obiteljske i vršnjačke odnose procjenjuju visoko kvalitetnima, dok iskazuju relativno nisku razinu socijalne anksioznosti. Također su pronađene značajne spolne razlike, u smjeru veće socijalne anksioznosti i kvalitetnijih vršnjačkih odnosa kod djevojaka te procijenjene emocionalnosti oca kod dječaka. Spomenuti nalazi djelomično potvrđuju prvu hipotezu.

Drugi problem bio je ispitati povezanost procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa, sastavnica kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa i socijalne anksioznosti adolescenata, zajedno i odvojeno na uzorcima djevojaka i dječaka. U istraživanju je utvrđena statistički značajna negativna povezanost kvalitete vršnjačkih odnosa i emocionalnosti roditelja sa socijalnom anksioznosti, dok je kontrola roditelja statistički značajno pozitivno povezana sa socijalnom anksioznosti. Također je utvrđena statistički značajna pozitivna povezanost emocionalnosti roditelja i kvalitete vršnjačkih odnosa, te straha i izbjegavanja kao komponenti socijalne anksioznosti i značajna negativna povezanost kontrole roditelja i kvalitete vršnjačkih odnosa, te emocionalnosti i kontrole roditelja. Time je potvrđena druga hipoteza.

Posljednji problem bio je ispitati doprinos spola i dobi, procijenjene kvalitete obiteljskih odnosa te sastavnica kvalitete obiteljskih i vršnjačkih odnosa u predviđanju socijalne anksioznosti adolescenata, te ispitati spolne razlike u navedenim varijablama, zajedno i odvojeno na uzorcima djevojaka i dječaka, te ispitati mogućnost predviđanja straha i izbjegavanja, kao sastavnica socijalne anksioznosti. Provedeno je pet regresijskih analiza, te su kao prediktori u svim provedenim analizama uključeni dob, emocionalnost i kontrola majki i očeva, procijenjena kvaliteta obiteljskih odnosa, te sastavnice kvalitete vršnjačkih odnosa, dok je u analizama provedenima na cjelokupnom uzorku uključen i spol. Postotak objašnjene

varijance kriterijske varijable varira od 31,7% do 35,8%. Popularnost se pokazala značajnim prediktorom u svim regresijskim analizama. Također, veći broj prediktora vezanih uz kvalitetu obiteljskih odnosa je značajan na uzorku dječaka nego na uzorku djevojaka. Također, na uzorku dječaka, očeva kontrola je negativan, a na uzorku djevojaka je pozitivan prediktor socijalne anksioznosti.

Dobiveni rezultati ukazuju na to kako je socijalna anksioznost dvostruko više izražena kod djevojaka nego kod dječaka te kako različiti obiteljski, a posebice vršnjački čimbenici mogu imati zaštitnu ulogu u njezinome sprječavanju, što je nužno dodatno istražiti.

6. LITERATURA

- Ackerman, R. A., Kashy, D. A. i Brent Donnellan, M. (2012) Positive-engagement behaviors in observed family interactions: A social relations perspective. *Journal of Family Psychology*, 25(5), 719-730. <https://doi.org/10.1037/a0025288>
- Adare, A. A., Zhang, Y., Hu, Y. i Wang, Z. (2021). Relationship between parental marital conflict and social anxiety symptoms of Chinese college students: Mediation effect of attachment. *Frontiers in Psychology*, 12, 640770. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.640770>
- Adedeji, A., Otto, C., Kaman, A., Reiss, F., Devine, J. i Ravens-Sieberer, U. (2021). Peer relationships and depressive symptoms among adolescents: Results from the German BELLA study. *Frontiers in Psychology*, 12, 767922. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.767922>
- Alves, F., Figueiredo, D. V. i Vagos, P. (2022). The prevalence of adolescent social fears and social anxiety disorder in school contexts. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(19), 12458. <https://doi.org/10.3390/ijerph191912458>
- Američka psihijatrijska udruga (2014). *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje* (5. izdanje). Naklada Slap.
- Andrews, J. L., Ahmed, S. P. i Blakemore, S. J. (2021). Navigating the social environment in adolescence: The role of social brain development. *Biological Society*, 89(2), 109-118. <https://doi.org/10.1016/j.biopsycho.2020.09.012>

- Anhalt, K. i Morris, T. L. (2008). Parenting characteristics associated with anxiety and depression: A multivariate approach. *Journal of Early and Intensive Behavior Intervention*, 5(3), 122-137. <https://doi.org/10.1037/h0100427>
- Asher, M., Asnaani, A. i Aderka, I. M. (2017). Gender differences in social anxiety disorder: A review. *Clinical psychology review*, 56, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2017.05.004>
- Aydogdu, F. (2022). Developing a Peer Relationship Scale for Adolescents: a validity and reliability study. *Current Issues in Personality Psychology*, 10, 164-176. <https://doi.org/10.5114/CIPP.2021.109461>
- Bauminger, N., Finzi-Dottan, R., Chason, S. i Har-Even, D. (2008). Intimacy in adolescent friendship: The roles of attachment, coherence, and self-disclosure. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25(3), 409-428. <https://doi.org/10.1177/0265407508090866>
- Beesdo-Baum, K., Knappe, S., Fehm, L., Höfler, M., Lieb, R., Hofmann, S. G. i Wittchen, H. U. (2012). The natural course of social anxiety disorder among adolescents and young adults. *Acta psychiatrica Scandinavica*, 126(6), 411-425. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2012.01886.x>
- Bezinović, P. i Petak, A. (2001). Društvenost, roditeljstvo i prilagodba adolescenata na sjevernojadranskim otocima. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 39(1/4 (151/154)), 211-237. UDK 316.35-053.6:316.628-053.6(22)
- Boban Lipić, A., Jambrović Čugura, I. i Kolega, M. (2022). *Psihologija: udžbenik psihologije u drugom i trećem razredu gimnazija* (3. izdanje). Školska knjiga.
- Bögels, S. M. i Perotti, E. C. (2011). Does father know best? A formal model of the paternal influence on childhood social anxiety. *Journal of Child and Family Studies*, 20(2), 171-181. <https://doi.org/10.1007/s10826-010-9441-0>
- Brajša-Žganec, A. i Hanzec, I. (2015). Obiteljski odnosi i psihosocijalna prilagodba djece u cjelovitim i jednoroditeljskim obiteljima. *Klinička psihologija*, 8(2), 139-150. UDK 159.922.8

- Briot, K., Jean, F., Jouni, A., Geoffray, M.-M., Ly-Le Moal, M., Umbricht, D., Chatham, C., Murtagh, L., Delorme, R., Bouvard, M., Leboyer, M. i Amestoy, A. (2020). Social anxiety in children and adolescents with autism spectrum disorders contribute to impairments in social communication and social motivation. *Frontiers in Psychiatry*, *11*, 710. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.00710>
- Buljubašić-Kuzmanović, V. (2010). Socijalne kompetencije i vršnjački odnosi u školi. *Pedagogijska istraživanja*, *7*(2), 191-203. UDK 37.064.3
- Caouette, J. D. i Guyer, A. E. (2014). Gaining insight into adolescent vulnerability for social anxiety from developmental cognitive neuroscience. *Developmental cognitive neuroscience*, *8*, 65-76. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2013.10.003>
- Caster, J. B., Inderbitzen, H. M. i Hope, D. A. (1999). Relationship between youth and parent perceptions of family environment and social anxiety. *Journal of Anxiety Disorders*, *13*(3), 237-251. [https://doi.org/10.1016/s0887-6185\(99\)00002-x](https://doi.org/10.1016/s0887-6185(99)00002-x)
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2. izdanje). Lawrence Erlbaum Associates.
- Coie, J. D., Dodge, K. A. i Coppotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross-age perspective. *Developmental Psychology*, *18*(4), 557-570.
- Craig, C. (2006). Parents attachment histories and children's externalizing and internalizing behavior. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *64*, 53-63.
- Crnković, D. (2017). Anksioznost i kako ju liječiti. *Psihijatrija danas – odabrane teme*, *26*(2), 185-191.
- Cunha, M., Soares, I. i Pinto-Gouveia, J. (2008). The role of individual temperament, family and peers in social anxiety disorder. A controlled study. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, *8*(3), 631-655.
- Đerfi, D. (2012). *Povezanost obiteljskih interakcija i osobina ličnosti s depresivnošću i anksioznošću kod adolescenata*. Neobjavljeni diplomski rad. Sveučilište u Osijeku.
- Đuranović, M. (2013). Obitelj i vršnjaci u životu adolescenata. *Napredak*, *154*(1-2), 31-46. UDK 159.913-055.5

- Etscheidt, S., Clopton, K. i Haselhuhn, C. (2012). Parental refusal to consent for evaluation: A legal analysis with implications for school psychologists. *Psychology in the Schools*, 49(8), 769-783. <https://doi.org/10.1002/pits.21636>
- Eun, J. D., Paksarian, D., He, J.-P. i Merikangas, K. R. (2018). Parenting style and mental disorders in nationally representative sample of US adolescents. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 53(1), 11-20. <https://doi.org/10.1007/s00127-017-1435-4>
- Ghazwani, J. Y., Khali, S. N. i Ahmed, R. A. (2016). Social anxiety disorder in Saudi adolescent boys: Prevalence, subtypes, and parenting style as a risk factor. *Journal of Family and Community Medicine*, 23(1), 25-31. <https://doi.org/10.4103/2230-8229.172226>
- Glavina, E. i Keresteš, G. (2007). Anksioznost i depresivnost kao korelati sociometrijskog statusa u grupi vršnjaka. *Suvremena psihologija*, 10(1), 7-21.
- Gorostiaga, A., Aliri, J, Balluerka, N. i Lameirinhas, J. (2019). Parenting styles and internalizing symptoms in adolescence: A systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(17), 3192. <https://doi.org/10.3390/ijerph16173192>
- Greco, I. A. i Morris, T. L. (2005). Factors influencing the link between social anxiety and peer acceptance: Contributions of social skills and close friendships during middle childhood. *Behavior Therapy*, 36(2), 197-205. [https://doi.org/10.1016/S0005-7894\(05\)80068-1](https://doi.org/10.1016/S0005-7894(05)80068-1)
- Greco, I. A. i Morris, T. L. (2002). Parental child-rearing style and child social anxiety: Investigation of child perceptions and actual father behavior. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 24(4), 259-267. <https://doi.org/10.1023/A:1020779000183>
- Groh, A. M., Pasco Fearon, R., Bakermans-Kranenburg, M. J., van Ijzendoorn, M. H., Steele, R. D. i Roisman, G. I. (2014). The significance of attachment security for children's social competence with peers: A meta-analytic study. *Attachment and Human Development*, 16(2), 103-136. <https://doi.org/10.1080/14616734.2014.883636>
- Haddad, C., Chidiac, J., Sacre, H., Slameh, P., Hallit, R., Obeid, S., Soufia, M. i Hallit, S. (2022). Prevalence and associated factors of social anxiety among Lebanese

- adolescents. *The Primary Care companion for CNS disorders*, 24(3), 21m03061. <https://doi.org/10.4088/PCC.21m03061>
- Heimberg, R. G., Stein, M. B., Hiripi, E. i Kessler, R. C. (2000). Trends in the prevalence of social phobia in the United States: a synthetic cohort analysis of changes over four decades. *European Psychiatry: the journal of the Association of European Psychiatrists*, 15(1), 29-37. [https://doi.org/10.1016/s0924-9338\(00\)00213-3](https://doi.org/10.1016/s0924-9338(00)00213-3)
- Hofmann, S. G. i Asnaani, A. (2010). Cultural aspects in social anxiety and social anxiety disorder. *Depression and Anxiety*, 27(12), 1117-1127. <https://doi.org/10.1002/da.20759>
- Jelić, K. (2019). Neki prediktori depresivnosti u adolescenciji. *Klinička psihologija*, 12(1-2), 21-38. <https://doi.org/10.21465/2019-KP-1-2-0002>
- Johnson, H. D., Lavoie, J. C. i Mahoney, M. (2001). Interparental conflict and family cohesion: Predictors of loneliness, social anxiety, and social avoidance in late adolescence. *Journal of Adolescent Research*, 16, 304-318. <https://doi.org/10.1177/07435584011163004>
- Kapoor, I., Sharma, S. i Khosla, M. (2020). Social anxiety disorder among adolescent sin relation to peer pressure and family environment. *Bioscience Biotechnology Research Communications*, 13(2), 923-929. <http://dx.doi.org/10.21786/bbrc/13.2/80>
- Kessler, R. C., Berglund, P., Demler, O., Jin, R., Merikangas, K. R. i Walters, E. E. (2005). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Archives of general psychiatry*, 62(6), 593–602. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.62.6.593>
- Klarin, M. (2002). Dimenzije obiteljskih odnosa kao prediktori vršnjačkim odnosima djece školske dobi. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 11(4-5 (60-61)), 805-822. UDK: 159.923.5-053.5
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Naklada Slap.
- Komadina, T., Juretić, J. i Živčić-Bećirević, I. (2013). Uloga socijalne anksioznosti, samootvaranja i doživljavanja pozitivnih emocija u objašnjenju kvalitete prijateljskih odnosa kod studenata. *Psihologijske teme*, 22(1), 51-68. UDK: 159.942.072-057.875

- La Greca, A. M. i Harrison, H. M. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they predict social anxiety and depression? *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34(1), 49-61.
- La Greca, A. M. i Lopez, N. (1998). Social anxiety among adolescents: linkages with peer relations and friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26(2), 83-94.
- Lecrubier, Y., Wittchen, H., Faravelli, C., Bobes, J., Patel, A. i Knapp, M. (2000). A European perspective on social anxiety disorder. *European Psychiatry*, 15(1), 5-16. [https://doi.org/10.1016/s0924-9338\(00\)00216-9](https://doi.org/10.1016/s0924-9338(00)00216-9)
- Leigh, E., Chiu, K. i Clark, D. M. (2020). The effects of modifying mental imagery in adolescent social anxiety. *PLoS One*, 15(4), e0230826. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0230826>
- Leigh, E. i Clark, D. M. (2018). Understanding social anxiety disorder in adolescents and improving treatment outcomes: Applying the cognitive model of Clark and Wells (1995). *Clinical Child and Family Psychology Review*, 21(3), 388-414. <https://doi.org/10.1007/s10567-018-0258-5>
- Levine, D. S., Taylor, R. J., Nguyen, A. W., Chatters, L. M. i Himle, J. A. (2015). Family and friendship infroma support networks and social anxiety disorder among African Americans and Black Caribbeans. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 50(7), 1121-1133. <https://doi.org/10.1007/s00127-015-1023-4>
- Macuka, I. (2007). Skala percepcije roditeljskog ponašanja – procjena valjanosti. *Suvremena psihologija*, 10(2), 179-199. UDK 159.922.2
- Macuka, I. (2004). Skala percepcije obiteljskih odnosa. U Proroković, A., Lacković-Grgin, K., Čubela Adorić, V i Penezić, Z. (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika* (33-37). Sveučilište u Zadru.
- Mak, H. W., Fosco, G. M. i Feinberg, M. E. (2018). The role of family for youth friendships: examining a social anxiety mechanism. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(2), 306-320. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0738-9>
- Masia-Warner, C., Storch, E. A., Pincus, D. B., Klein, R. G., Heimberg, R. G. i Liebowitz, M. R. (2003). The Liebowitz Social Anxiety Scale for Children and Adolescents: an initial

- psychometric investigation. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42(9), 1076-1084. <https://doi.org/10.1097/01.CHI.0000070249.24125.89>
- McCauley Ohannessian, C., Milan, S. i Vannucci, A. (2017). Gender differences in anxiety trajectories from middle to late adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 46(6), 826-839. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0619-7>
- Merikangas, K. R., He, J. P., Burstein, M., Swanson, S. A., Avenevoli, S., Cui, L., Benjet, C., Georgiades, K. i Swendsen, J. (2010). Lifetime prevalence of mental disorders in U.S. adolescents: results from the National Comorbidity Survey Replication-Adolescent Supplement (NCS-A). *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 49(10), 980–989. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2010.05.017>
- Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima* (2. izdanje). Naklada Slap.
- Mululo, S. C., Menezes, G. B., Vigne, P. i Fontenelle, L. F. (2012). A review on predictors of treatment outcome in social anxiety disorder. *Revista Brasileira de Psiquiatria*, 34(1), 92-100. <https://doi.org/10.1590/s1516-44462012000100016>
- Olson, C. M. (2021). Familial factors in the development of social anxiety disorder. *Journal of Psychosocial Nursing*, 59(7), 23-34. <https://doi.org/10.3928/02793695-20210219-01>
- Peleg-Popko, O. i Dar, R. (2001). Marital quality, family patterns, and children's fears and social anxiety. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*, 23(4), 465-487. <https://doi.org/10.1023/A:1013057129790>
- Petrović, D. (2009). Vršnjački odnosi u adolescenciji: učestalost i postojanost konfliktnog ponašanja. U Branković, D. (ur.), *Naučna i duhovna utemeljenost društvenih reformi* (345-361). Filozofski fakultet Banjaluka.
- Pilar Matud, M. (2004). Gender differences in stress and coping styles. *Personality and Individual Differences*, 37, 1401-1415. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.01.010>
- Poljak, M. i Begić, D. (2016). Anksiozni poremećaji u djece i adolescenata. *Socijalna psihijatrija*, 44(4), 310-329.
- Proroković, A., Lacković-Grgin, K., Čubela Adorić, V. i Penezić, Z. (ur.). (2004). *Zbirka psiholoških skala i upitnika, Svezak 2*. Sveučilište u Zadru.

- Puklek Levpušček, M. i Berce, J. (2011). Social anxiety, social acceptance and academic self-perceptions in high-school students. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 21(2), 405-419. <https://doi.org/10.5559/di.21.2.06>
- Rana, S. A., Akhtar, S. i Tahir, M. A. (2013). Parenting styles and social anxiety among adolescents. *New Horizon*, 7(2), 21-34.
- Reichenberger, J., Pfaller, M., Forster, D., Gerczuk, J., Shiban, Y. i Muhlberger, A. (2019). Men scare me more: Gender differences in social fear conditioning in virtual reality. *Frontiers in Psychology*, 10, 1617. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01617>
- Rork, K. E. i Morris, T. L. (2009). Influence of parenting factors on childhood social anxiety: Direct observation of parental warmth and control. *Child and Family Behavior Therapy*, 31(3), 220-235. <https://doi.org/10.1080/07317100903099274>
- Rubin, K. H., Bukowski, W. M. i Parker, J. G. (2006). Peer interactions, relationships and groups. U Eisenberg, N., Damon, W. i Lerner, R. M. (ur.), *Handbook of child psychology: Social, emotional and personality development* (571-645). John Wiley & Sons.
- Ruševljan, A., Buljan-Flander, G. i Krmek, M. (2009). Percepcija roditeljskog prihvatanja-odbijanja i prilagodba djece srednjoškolske dobi. *Klinička psihologija*, 2(1-2), 39-52. UDK 159.922.7
- Simel, S., Špoljarić, I. i Buljubašić-Kuzmanović, V. (2010). Odnos između popularnosti i prijateljstva. *Život i škola*, 56(23), 91-108.
- Spence, S. H., Zubrick, S. R. i Lawrence, D. (2018). Aprofile of social, separation and generalized anxiety disorders in an Australian nationally representative sample of children and adolescents: Prevalence, comorbidity and correlates. *The Australian and New Zealand journal of psychiatry*, 52(5), 446-460. <https://doi.org/10.1177/0004867417741981>
- Stein, M. B. i Kean, Y. M. (2000). Disability and quality of life in social phobia: epidemiologic findings. *The American journal od psychiatry*, 157(10), 1606-1613. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.157.10.1606>

- Tillfors, M., Persson, S., Willen, M. i Burk, W. J. (2012). Prospective links between social anxiety and adolescent peer relations. *Journal of Adolescence*, 35(5), 1255-1263. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2012.04.008>
- Tolj, M. (2020). *Odnos strategija suočavanja, kvalitete obiteljskih odnosa i depresivnosti tijekom izolacije zbog pandemije COVID-19*. Neobjavljeni diplomski rad. Sveučilište u Zadru.
- Tuce, Đ., Kolenović-Đapo, J. i Fako, I. (2019). Kvaliteta obiteljskih i vršnjačkih odnosa kao odrednica samopoštovanja kod adolescenata. *Psihologijske teme*, 28(3), 661-679. <https://doi.org/10.31820/pt.28.3.11>
- Vulić-Prtorić, A. (2002). Obiteljske interakcije i psihopatološki simptomi u djece i adolescenata. *Suvremena psihologija*, 5(1), 31-51.
- Wagner Jakab, A. (2008). Obitelj – sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44(2), 119-128. UDK: 159.913
- Wittchen, H.-U., Stein, M. B. i Kessler, R. C. (1999). Social fears and social phobia in a community sample of adolescents and young adults: prevalence, risk factors and comorbidity. *Psychological Medicine*, 29, 309-323. <https://doi.org/10.1017/s0033291798008174>
- Yaffe, Y. (2020). Systematic review of the differences between mothers and fathers in parenting styles and practices. *Current Psychology*, 42, 16011-16024. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-01014-6>

7. PRILOZI

Prilog 1. *Upitnik općih socio-demografskih podataka*

Pitanja u ovom upitniku vezana su uz neke opće informacije o tebi i tvojoj obitelji. Molim te da odabereš ili upišeš odgovor koji se odnosi na tebe.

1. Koliko imaš godina? (broj) _____
2. Spol: M Ž
3. Obrazovanje tvoje majke je (zaokruži):

- a) Nezavršena osnovna škola
- b) Osnovna škola
- c) Srednja škola
- d) Viša škola
- e) Fakultet i više

4. Obrazovanje tvog oca je (zaokruži):

- a) Nezavršena osnovna škola
- b) Osnovna škola
- c) Srednja škola
- d) Viša škola
- e) Fakultet i više

5. Zaokruži tvrdnju koja se odnosi na tebe i tvoju obitelj:

- a) Živim s oba roditelja
- b) Živim s jednim roditeljem, ali često kontaktiram s drugim
- c) Živim s jednim roditeljem, ali rijetko kontaktiram s drugim
- d) Živim s jednim roditeljem i nisam u kontaktu s drugim
- e) Jedan moj roditelj je preminuo/la
- f) Oba moja roditelja su preminula

6. Odnosi u tvojoj obitelji su (zaokruži):

- a) izrazito dobri
- b) dobri
- c) osrednji
- d) loši
- e) izrazito loši